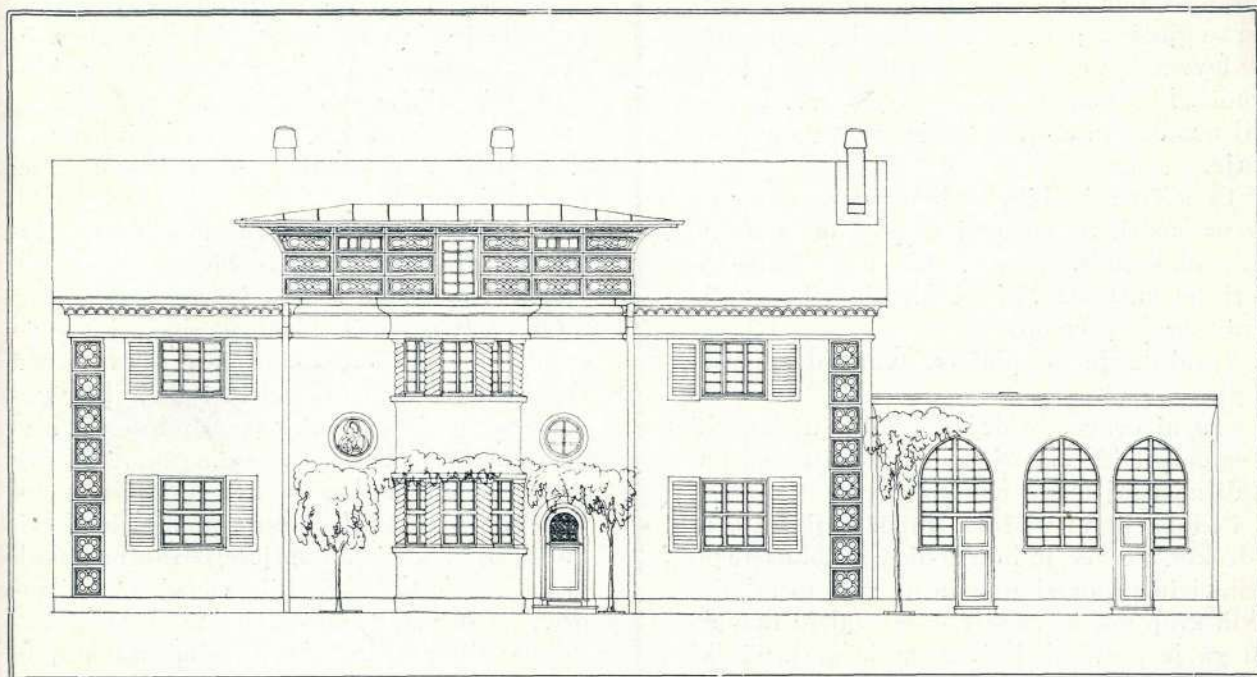

DOMIN SVET

LETNIK 41

V LJUBLJANI, 15. MARCA 1928

ŠTEVILKA 3

Ivan Vurnik: Načrt za prezidavo hiše

Soha svetega Boštjana

France Bevk

1.

Proti koncu zime je bilo, v drugem letu francoske Ilirije, v gorski strani tistega lepega trikota med Kranjem, Kamnikom in Ljubljano, ki ima vse polno temnih gajev in zelenih polj, da si jih duša ob jasnem dnevu ne more nagledati. V gozdu nad Zagorjem se je bil obesil neznanec. Našli so ga trdega in mrzlega, v vetru nihajočega. Šele naslednji dan so ga spoznali, da je iz vasi doma; noč ga je bila pred leti vzela, smrt ga je prinesla. Obuvalo je bilo francosko; pas, na katerega se je bil zadrnil, je bil vojaški. Pokopali so ga na rob pokopališča. Sorodniki so se ga sramovali; le njegova teta, stara ženica, je stopila k podobarju Ivanu Seljaku in ga je prosila, naj naslika znamenje, da ga bodo pribili na bukev.

Ivan Seljak je bil še mlad človek, s komaj vidnimi poganjki pod nosom, s Tolminskega doma. Mojster Peter Štravs je trdil, da je kljub mladosti v mnogočem izvedenejši nego on, zato ga je poslal samega v Zagorje, da postavi v podružnični cerkvi nov oltar Marije v rajskem veselju. Župnik je zmajal z glavo, možje so zmajali z glavo, Ivan se je lotil dela.

Imel je sobo v hiši, v kateri je bila že ob prihodu Francozov umrla gospodinja; ostal je gospodar s hčerko Uršulo; ta je leto zatem dobila sinčka. Njegov oče je bil francoski vojak, ki je že pred otrokovim rojstvom izginil. Ivan si je bil sobo pregradil s platnom v dva dela; za tem platnom je čepel, rezljal in snoval. Redko je kdo prihajal k njemu; le »francoska ljubica«, ki mu je nosila hrano, je polagoma začela ostajati po ure in ure pri njem.

Vaščani so trdili, da je redkobeseden; da je neprijazen, ni nihče dejal. Ko mu je brez zoba ženica razodela prošnjo, se je skoraj

razveselil, kakor da je čakal tega naročila. Starka pa mu je obljubovala srebrn tolar za plačilo in za nameček molitev.

Preden je mislila, je bilo znamenje narejeno; ko ga je zagledala, se je razjokala nad njim. Koščen človek s kuštravimi lasmi je visel na bukovi veji. »Moj Bog, saj se zdi, da se giblje,« je dejala, »kako si to naredil?« V levem kotu sta bila naslikana angele in hudič, ki se tepeta za revno dušo... Boj je bil neodločen, a zdelo se je, da angele zmaguje.

Ta sličica je bila podobarju posebno na srcu; zakaj, tega starki ni povedal. Ona pa je zaplakala in ga vprašala: »Kaj meniš, kateri bo zmagal? Saj ni bil slab človek, le vrag ga je premotil.«

Vprašala je po plačilu, Ivan je odmajal z glavo.

»To ni prav,« je dejala, »tolar ti dam, ki sem ga pred Francozi skrila. Če ga nočeš, naredi mi zanj božjo martro.«

Podobarju to ni bilo ljubo, a ji želje ni odrekel. Preveč je bila ženica podobna rajni babici in pretopel spomin na samoto tolminskih grap mu je vzbujala. Izrezal je razpelo in ga je poslikal. Uršula ga je nesla starki in prinesla tolar, ki bi ga ne bila smela vzeti. Ivan ga je daroval nji.

Nastopili so predpomladni dnevi. Ne vetra ne mraza ne snega ni bilo več. Narava je ležala mirna kot človek, ki se je prespal, in ga trapi lena omama. Gola drevesa so dihala le v svojih najtanjših mladikah in oznanjala življenje. Na rjavih travnikih še noben cvet ni vzkli. Ni bilo čuti ptičjega glasu, ne odjeka iz gozdov. Tmurno nebo je bilo prevlečeno z oblaki.

Pričel je padati droben, rosi podoben dež. Lezel je skozi stene in pronical v mozeg. Kaplje so polzele po šipah in risale dolge umazane poti. Vlažne, plesnive lise so se prikazovale na stenah.

Ivanu je letelo orodje samoposebi iz rok. Soha Marije v rajskem veselju, ki je stala v jasnih dneh ko žarek pred njim, ga je gledala v dno duše izprašujoče in tožeče.

Odgrnil je zastor in sklenil, da ta dan ne bo stopil več za njegove gube. Zrl je skozi okna v mrtva drevesa in na svinčeno nebo, na hiše med drevjem in na zvonik, ki se je zdel ko dogorevajoča mrtvaška sveča...

Nalahno so se odprla vrata. V sobo je prišla starka. S poltihim glasom je že vdrugič pozdravila, ko jo je Ivan opazil. Zdrznil se je kakor v bolečini.

»Božjo martro sem ti prinesla nazaj.«

Izpod predpasnika je izmotala križ, na katerem je bil Kristus s štirimi žebli pribit. Položila ga je na mizico, kjer so stale vsevprek posodice z barvami, ležala dleta, kladiva, svinčniki in pole papirja z risbami.

Seljak se je začudil. »Tolar dobite nazaj, razpelo bo rabil mojster za prižnico; le še roko naj naredi.«

»Kakšno roko?« je vprašala starka. »Nočem tolarja, božjo martro bi rada imela.«

»Ali Vam ta ni všeč?«

Ob medlem svitu oblačnega dne, ki je proseval skozi zamazane šipe, je opazoval Ivan svoje delo. Kristusovo telo, ki ga je bil upodobil po svojem mladeniškem telesu, je bilo na prsih prebodeno. Od rane sta tekli dve krvavi sragi, ena krajša, druga daljša. Izpod trnjeve krone so gledale rosne kapljice krvi. Po tri srage krvi so kapljale iz ran na rokah in na nogah. Glava je bila nagnjena, oči zaprte, na obrazu je počival mir. Telo ni kazalo pretirano suhih oblik, trebušna vdolbina se je le rahlo ločila od obronka reber.

Takrat, ko je razpelo izrezljal, je bil ponosen nanj. Zdaj, ko mu ga je ženica vrnila, ga je nekaj zgrabilo za srce.

»Lep bi bil,« je odgovorila ženica, »če bi božja martra ne bil. Tako pa ni.«

»Kaj mu manjka?«

»Sam veš, kaj mu manjka. Čutim, a povedati ti ne znam. Poslušaj! Bila sem pri teti, ki je živela v Ljubljani. Še dvajset let nisem imela takrat. K nam je zahajal človek, ki je bil grd, ker je imel dolgo rdečo brado! ta je delal podobe kot ti. Mojster so mu rekli. Tega človeka je prosila teta, naj ji naredi božjo martro. 'Tako,' je dejala, 'da bom jokala, kadarkoli jo bom pogledala.' In res je naredil tako božjo martro, da se moja teta ob pogledu nanjo ni mogla utolažiti, in jaz ne ž njo. Kadar sem stopila v njeno sobo, kjer je visela, sem jokala. Pa nisem bila bolj jerasta kot sem danes, bolj trdosrčna sem bila.«

Seljak je molče zrl v starkin obraz, ki je z vsemi gubami in gubicami pripovedoval. Rahla bolečina ga je zapekla v grlu.

»Kakšna je bila ta božja martra?«

»Saj ti ne znam povedati,« je jeknila. »Ti si naredil Kristusa takšnega, kakršen je bil, ko je hodil okrog grdih Judov, ki ga niso poslušali. Rane si mu naslikal, nisi mu jih vsekal. Povej, ali so te bolele?«

»Bolele me niso,« je odgovoril z nasmehom.

»Boleti bi te morale, ko si ranil Zveličarja. Ali ne veš, da so Judje Kristusa po klancih vlačili, suvali in bičali, kronali in na grdo križali... Ena sama rana je bil, ena sama solza in en sam pljunek. Rebra so mu silila skozi kožo, vse kosti so se mu poznale. Bil je bled ko pobeljena stena. Ti pa si mu napravil par kapljic krvi in po celem telesu nobene rane, ko vendar znaš tako lepo naslikati še tisto, kar si lahko le mislimo, angelca in peklenščeka, ki se tepeta za dušo. Mojster je vse to drugače znal. Toliko ran je imela njegova božja martra, da se je človeku zavrtelo pred očmi, iz vsake rane je teklo za potoke krvi. Njegove kosti so nas bolele, trnjeva krona nam je prebadala srce.«

Ženica je med pripovedovanjem neprestano premikala roke na kolenih, kakor da jih ne ve kam dati. Bila se je razgrela. Njene oči so se ovlažile, solza ji je zdrknila na lice.

Nekaj trenutkov sta molčala oba. Iz mladeniča je vstajalo neko spoznanje, a ni moglo najti trdne opore v njem. Zdelo se mu je, kakor da je prepričanje, ki mu je bil postlal v duši, prazno in drči v prepad.

»Kaj hočete, da naredim?«

»Novo božjo martro bi rada imela.«

»Če bom znal,« je podvomil nad seboj in nato pristavil: »Taka mora biti, da se boste razjokali nad njo?«

In mu je odgovorila: »Da bo tebe zgrabilo za srce in da bodo meni solze tekle.«

»Poskusil bom.«

Uprl je oči v platneno zagrinjalo, za katerim je sedela Marija v rajskem veselju z Jezuškom v naročju. Ženica je ujela njegov pogled in ga je vprašala, česar bi se ga nikoli prej vprašati ne bila upala:

»Ali je Marija narejena?«

»Je in ni,« je odgovoril. Marijina soha mu je v živih barvah in z izprašujočim pogledom plavala pred očmi. Preden je starka razmislila pomen odgovora, je vprašal: »Če bi ob Jezusu plakala — kakšna bi morala Marija biti?«

»Mati sedem žalosti?«

»Marija v rajskem veselju med angelci in z Jezusom v naročju.«

»Pokaži mi jo! Če je taka, da se mi bo topilo srce in bom pokleknila in jo častila, ne more biti boljša.«

Seljak se je dvignil in hodil s trdimi koraki iz kota v kot. Ni odgrnil sohe, ženica ni silila vanj. Iz mraka, izza zavese mu je plaval Marijin pogled pred oči. Vselej se je izobličil v obraz znane deklice... Stisnilo mu je srce in ga udarilo v dušo. Rad bi bil sam, zato je dejal starki:

»Naredil Vam bom božjo martro... tako, kot mi bo mogoče...«

»Še nekaj,« je zaprosila ženica na vratih. »Pribij mu truplo s tremi žebli, ne s štiri-mi! Ko so Kristusa pribijali na križ,« je začela pripovedovati starka, »so opazili, da jim en žebelj manjka. Pristopila je ženska...«

»Poznam to legendo,« jo je podobar nestrpno prekinil. »Pribil ga bom s tremi žebli...«

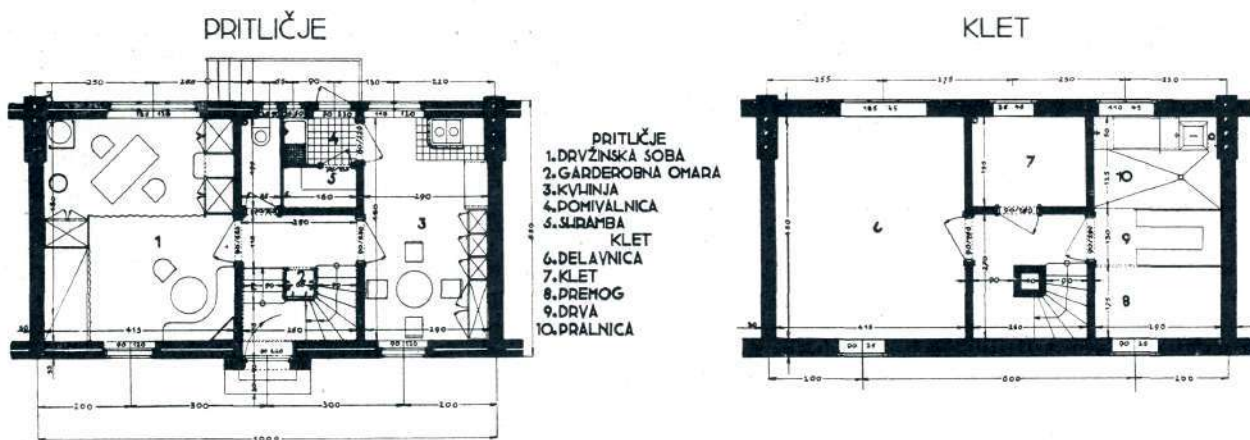
Ivan Seljak je ostal sam in stopil do okna. Ženica je stopicala tesno ob plotu in dvigala krilo do gležnjev. Iz njene zibajoče se hoje je prihajalo nekaj nedoumljivega vanj. Stopil je od okna in premeril sobo dvakrat. Ustavil se je pred platnom, skozi katerega je prodiral Marijin pogled. Razgrnil je zaveso, medel soj svetlobe je padal na soho.

Ivan je gledal nepremično, zdelo se mu je, da lovi ravnotežje v sebi. Podoba deklice z otrokom, ki mu je stopala pred oči, je zdajci izginila, prikazala se je Marija. Nato se je izza sohe zopet dvignil njen model in se smejal s srečnim smehom. Za tem smehom so lebdeli prizori, ki si jih pred Marijino podobo misliti ni mogel. Iz tega smeha in nemega oboževanja je luščil iz sirovega panja lepe oblike in znake življenja...

Oddaljil se je za nekaj korakov in zrl soho od daleč. Sédel je na stol in na lahko zaprl oči, da bi ga ne motila dnevna svetloba ne predmeti, in bi opazoval bolj z duševnimi nego s telesnimi očmi.

»Ali bi padel na kolena in molil?« se je vprašal. Ni si znal odgovoriti. Pomislil je, da se ni upal pred ženico dvigniti platna, ker se je bal sodbe. Tisti hip je samega sebe obsodil.

Segel je po knjigi z bakrorezi. V njem so bili posnetki Madon italijanskih mojstrov, nadidealne lepote, prežete s svetostjo. Pregrinjal je list za listom, kot v dneih, ko je zaman iskal modela za svojo soho, a je

Iv. Vurnik: Načrt za uradniško enodružinsko hišo

slednjič uzrl dekle, o kateri je mislil, da nosi Marijin obraz. Od dne, ko je prvič sedela pred njim z otrokom v naročju, do tega hipa ni podvomil o nji. Zdajci je iskal pri starih mojstrih opore. Raffaelove Madone so gledale očitajoče vanj. Bolestno je občutil, da nečesa ni ne na sohi ne v njem, in se tega komaj sluteno zaveda.

Planil je kvišku in zagnal knjigo na mizo. Zaklical je v soho kot da je zblaznel:

»Marija rajsko veselje!« — Kot da jo je hotel preizkusiti: če je Marija, ki jo je nameraval upodobiti, oglasi naj se! In se ni oglasila. Odjek njegovega glasu mu je odgovoril: »Uršula — tvoj model!«

Ta odjek ga je tako razburil, da je zgrabil za zaveso in hotel soho z enim mahom zagrniti. Platno se je bilo zapletlo, sunek je utrgal vrvico, zavesa je padla na tla. Zaprl je oči, kakor da noče videti ničesar več. Ob rojstvu nove misli je stopil k mizi in gledal Madono, ki je iz odprte knjige gledala nanj.

Nadčloveška lepota ga je presunila. Opazoval je obraz, ki je ves sijal v nadnaravnosti; začudil se je, da ga ni opazil nikoli prej. Grebel je z mislijo v skrivnost starih mojstrov.

»Ali niso rabili živih modelov za svoje kipe?«

Iz duše pa si je odgovoril: »Bile so ženske, čiste ko zlato in niso dosegle božje popolnosti. Česar ni bilo v njih, so možje iz svoje duše dodali...«

»Kaj pa si upodobil ti?« se je nagovarjal iz bridkosti in srda. »Dekle, ki si se ves zagledal vanjo, še preden je zadihalo njeno

telo iz sirovega lesa, in si bolj mislil na poljub po dokončanem delu, nego na Marijo v rajskem veselju. V duši si se rogal mojstru Štravsu, ki išče like svetnikov in Madon iz albumov, modelov pa se ogiblje kot živega vraga; zato so njegova telesa nesomerna, grda in smešna, in vsi njegovi svetniki plakajo. Naj plakajo, vsaj plakajo — tvoji pa so brez duše.«

Slonel je nad knjigo in se izpraševal, a ni našel odgovora.

Ni slišal, da so se vrata narahlo odprla. Ko je drsnila stopinja, se je predramil in zagledal Uršulo za seboj. V rdečem modrcu in belih rokavcih je bila ljubka. Kodri las so ji viseli na čelo, z rdečico nadahnjeni obraz je sijal. Čisto v dnu, pod skorjo okroglih potez, je lebdela tiha zaskrbljenost.

Hotela se je priviti k njemu; ko je uzrla njegov zamišljeni obraz, se ni upala. Sedla je na zaboj in prekrižala roke na kolenih.

»Zakaj si se tako počesala?«

Ivanove oči so begale z njenega obraza na Marijo in vpraševale: »Ali je to ona? Ali nisem položil nekaj svojega vanjo?«

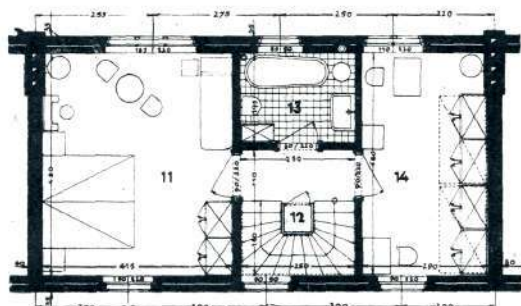
»Mislila sem, da ti bom tako bolj všeč,« je odgovorilo dekle.

»Svojo človeško ljubezen sem položil vanjo,« je spoznal v sebi. Ustnice pa so dejale: »Ali mi nisi bila zadosti všeč?«

Nato je pogledal na mlado žensko; skozi njene polzaprte oči je gledala tiha užaljenost in trepetala v glasu.

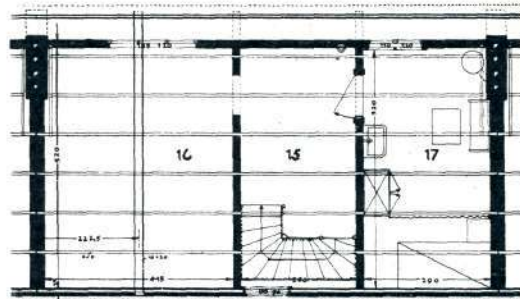
»Če bi bila vedela, da se bom zastonj žrtvovala, bi se rajši ne bila...«

I NADSTROPJE

I NADSTROPJE
 11. SPALNICA
 12. GARDEROBNA OMARA
 13. KOPALNICA
 14. SPALNICA
 PODSTREŠJE
 15. SLURAMBA
 16. ZIMSKI VRT
 17. SLVŽKINJA

PODSTREŠJE

Iv. Vurnik: Načrt za uradniško enodružinsko hišo

»V oltarju boš sedela in vaščani bodo klečali pred teboj.«

»Za ljudi sem francoska ljubica...«

Ta beseda ga je udarila v dno duše. »Francosko ljubico sem postavil v oltar,« je pomislil. Planil je v nasprotni kot in gledal, kakor da odgrinja meglo izpred oči. V ušesih mu je šumelo. Slišal je besede, ki so prihajale iz rdečih ust, ki jih je poljubljal, odgovarjal je v gnusu nanje, ki so se kopičile pred njim ko gora in ga hotele zadušiti. Videl je dekliške solze, čutil je, kakor da se izmikajo tla pod njegovimi nogami; neznana lepota, ki jo je ob mnogih trenutkih živo občutil v bližini te osebe, je gasnila kot v večerni zarji.

»Ti me nisi ljubila,« ji je dejal. Nič drugega ji ni mogel reči.

Za hip je pozabil na Marijo; stal je pred dekletom in zrl v njene lesketajoče se solze. Njen prodiren pogled je kazal pol groznje in pol tihe mržnje, pa je bil pripravljen tudi ljubiti. On pa je jemal čisto ljubezen, njeno najlepšo stran...

Tisti hip, ko se je pretrgal zastor pred Marijo, je padla zavesa tudi pred njo. In kakor se je prej izpraševal pred soho, če je to ona, se je zdaj obteževal z vprašanji pred njenim modelom. Ni ga ljubila brezpogojno, on pa ni niti za trenutek podvomil o čistosti njene ljubezni, ki jo je z besedo tisočkrat potrdila.

»Ti me nisi ljubila!«

In na njene nove besede, ki so prihajale iz solz: »Pričakovala si, da ti vrnem čast, ki si jo izgubila — ljubila me nisi...«

Dekletu so se posušile solze. Sunkoma se je dvignila in si ogrnila ruto, ki ji je visela okrog ledij. Zrla sta se ko sovražnika...

In on ji je odgovarjal na slednjo besedo: »Ti me nisi ljubila!«

Mahoma se je zopet zavedel samega sebe. Bridka vprašanja, ki so ga mučila malo prej, so mu iznova napolnila dušo. Uzrl je prepad, ki je zijal med Marijo v rajskem veselju in med njenim modelom. Prej sta se mu zdeli eno. Izza Marije je vselej stopila Uršula s svojim smehom, izza modela se je iznova prikazala Marija. Zdaj ju je presekala ognjeni meč na dvoje. Zdelo se mu je, da ni v sohi nobene podobnosti s tem dekletom več. Vse je dal iz sebe in dahnil v mrtev les življenje, ki ga model nima.

Ta zavest je stopila tako živa vanj, da je bil ljubosumen na delo, ki je vzrastlo iz njegove duše; čutil je, da ta hip bolj ljubi soho nego njo, s katero jo je izoblikoval. Če bi mu bila dejala ta hip: »Uniči soho ali ubij mene!« — bi bil ubil njo.

V trdni zavesti, da je ustvaril božanstvo, ker je nadkrilil model, se mu je dekle zagnusilo.

»Pojdi!« je zakričal. »Pojdi ven!«

Dekle je sprva okamenela. Nato je planila proti sohi in se uprla z rokama vanjo, da bi jo prevrnila na tla.

Ivan je v njenih risjih očeh bral zli namen in se ni varal, ko je sodil, da ona sovraži soho. Zadržal jo je in pahnil, da je padla po tleh. Soha pa se je zamajala in ropotala, kakor da govori z zamolklim glasom.

»Razsekala ti jo bom!...«

In je šla... Ivan je zapahnil vrata. (Dalje.)

Ta pogled ga je zbolel najbolj, huje nego razočaranje, ki ga je predramilo iz dvomov in jih potrdilo.

»Kaj sem storil?« je zaječal.

»Vprašaj, kaj si storil? Namesto Marije si vlačugo postavil v oltar.«

»Vsi veliki mojstri so rabili modele za svoje Madone...«

Ne radi sebe, radi mojstra, ki ga je rad imel, se je spustil v besedni dvoboj.

»Prav! Ali ti niso izbirali francoskih ljubic in njenih pankertov za svoje modele. In če so jih,« je zvišal župnik glas, »jih mi nismo poznali, zato nas ne motijo...«

»Ali ji nisem dal toliko lepote in duše, kot je ona nima?«

»Blodnico si poveličeval! Žensko, ki se vsa fara zgleduje nad njo, si postavil v oltar! To ne bo cerkev pri Mariji rajskega veselja, ampak hram pri francoski ljubici.«

Seljak je čutil, da ima duhovni v nekem oziru prav, vendar mu v dnu duše ni mogel pritrđiti.

»Čez leta se nihče več ne bo spomnil na to...«

»Kakor da bi čez leta greh ne bil več greh... Do svetega Filipa in Jakoba hočem imeti novo soho v oltarju. Z Bogom!«

Mojster in učenec sta ostala sama. Pogledala sta se z dolgimi pogledi in bila dolgo časa tiho. Štravs je stopil do oltarja, opazoval posameznosti, nato se je približal učencu in mu položil roko na ramo.

»Mislim, da župnik ni imel popolnoma prav. Takih oltarjev in soh je malo.«

Te besede so bile balzam za Ivanovo dušo, dvignil je glavo.

»Če sem upodobil njeno telo, sem storil radi tega, ker je bilo najlepše v vasi. Nekatero drugo dekle je pogledovalo za menoj...«

Mojster ga je gledal in kakor da je prihranil besedo za nazadnje, je spregovoril: »Če si hotel upodobiti Marijo, bi tudi jaz nekaj pripomnil...«

Seljak je nenadoma stal pred oltarjem. »Poglejte,« je dejal, »ali sem v resnici izrezljal njo? Saj ste jo videli...«

»To je res. Vendarle je ona. Če si hotel izrezlhati njo, si napravil umetnino. Marija pa v resnici ni.«

»Kaj pa je?...«

»Dekle, Uršula, ali kakor ji je že ime. Vzeti bi bil moral človeško telo in ne človeške duše. Ne radi obrazne podobnosti ti to pravim, pač pa radi tistega, kar se z nožičem izrezlhati ne da, upodobiti pa je mogoče s tistim, kar imamo tu notri...«, se je udaril po prsih. »Tega pa nimamo vsi; tistega še meni v obili meri manjka.«

»Česa manjka?« je jecljal učenec.

»Ne vem, česa. Morda svetosti, meni in tvoji sohi, tebi pa tudi.«

Ivan je povetil glavo...

Mojster se je razvnel. »Koliko pa je takih soh? Čevljarji jih delajo, ki še dobrega kopita ne znajo iztesati, a nihče ne zine radi tega. Župnik ni zavrgel tvoje sohe, ker ji manjka svetosti, ker tega ni spoznal; dasi je morda občutil, ampak ker je bila podobna tistile...«

Slednjič je vprašal mojster:

»Kaj bova naredila?«

»Preobličil bom njen obraz. Nove sohe ne utegnem delati.«

In ker ga je mojster začuden gledal, je govoril dalje: »Ko sem bil še majhen, sem spremenil hudiča v angelca. Iz dekletovega bom zmaličil katerikoli obraz — le Marijinega ne. Česar nimam, ne morem dati.«

Skrušen je stal pred mojstrom, a bilo je vendar tako jasno v njem kot še nikoli poprej. Stopila sta pred cerkev. Topel pomladni zrak je vel; solnce je bleščalo od sten, da so trepalnice trudno mežikale.

»Ko boš končal, prideš k meni,« je dejal mojster. »Naročila za tri oltarje imam, ne bom jih mogel izvršiti sam.«

»Ko bom končal, grem na Tolminsko in se ne vrnem prej, da ozdravim...«

»Ali si bolan?«

»Kruljavec na eni nogi sem in še manj kot na eni nogi...«

Štravs je razumel.

»Kakšen kruljavec? Več znaš kot ta in oni izmed drugih!«

»Izrezlhati Marijo, ki ni Marija, ha, ha, ha!« se je Ivan rogal samemu sebi.

Mojster Štravs se je zdržnil nad njegovim bridkim smehom in se plašno odmaknil od njega. Truden obup je videl v njegovih očeh, pustil ga je v miru in ga ni več nagovarjal. (Dalje.)

DOMIN SVET

LETNIK 41

V LJUBLJANI, 15. MAJA 1928

ŠTEVILKA 5

Ferdo Vesel, Mati in sin

Soha svetega Boštjana

France Bevk

5.

V škofjeloški gostilni sredi trga je sedel en sam Ločan. Izvesek, ki se je šopiril nad gostilno in upodabljal vzpenjajočega se konja, mirnih meščanov ni mogel izvabiti vanjo. V krčmi so se ustavljali vojaki in z njimi ni bilo dobro zobati. Ločan, ki se jih ni bal, je imel nizko telo in široko glavo, pa škiljasto je gledal; po rokah je bilo spoznati, da je kovač. Sedel je nasproti mladeniču, ki je imel merico

vina in culo pred seboj. Ta je bil videti žalosten, njegove oči so gledale brezizrazno nekam preko Francozov, ki so v drugem kotu pili in se pridušali v svojem jeziku. Narednik s kozjo brado je bil med njimi najglasnejši, tolkel je golobradega vojaka po kolenih z vso silo in se krohotal.

Prostorna krčma je bila tako nizka, da se je zdelo, da se bo zdaj pa zdaj pogreznila na ljudi. Skozi dvoje majhnih oken je dohajalo le malo svetlobe vanjo. Tretje okno je bilo obrnjeno na širok hodnik, po katerem so dohajali vozovi na dvorišče. Pod stropom je visel težek vzdih po tobakovem dimu, politem vinu in žganju; mešal se je z duhovi, ki so prihajali iz kuhinje skozi odprtino vrat, na katerih se je zdaj pa zdaj prikazal krčmar in pogledal po gostih.

»Četrtnko!« je poklical kovač.

Pomežiknil je mladeniču, kar tako, sam ni vedel, zakaj; le da bi našel priliko, da bi ga nagovoril. Primaknil je merico predenj, rekoč: »Naj pijejo.«

Dvakrat se je branil, tretjič pa je pil in dal kovaču svojo četrtnko.

»Oni niso iz naših krajev?«

»Izpod Porezna, toda z južne strani.«

Tedaj je kovač nenadoma spregledal mladeničevo gosposko obleko in ga pričel tikati.

»Zakaj nisi s severne strani, pa bi bila v sorodu! Če si od tam, ti gotovo ni Janez ime?«

»Ivan mi pravijo...«

»Vidiš, da vendarle. Jaz sem Matija, ki led razbija, pa železo tudi. Pij! Kam pa greš?«

»Domov.«

»Kaj pa si?«

»Podobar. Svetnike delam.«

Kovač se je dvignil in privzdignil klobuk, nekoliko se je zmedel. V nadaljnjem pogovoru mu je nekajkrat pozabil reči ,ti'.

»Voz bi rad dobil.«

»Če bi imel konja, pri tej priči bi ga napregel. Krčmar! Vidiš tega človeka; mlad je, pa že oltarje dela. V Poljane gre, ali veš za kak voz?«

»Danes težko, da bo šel še kateri,« se je popraskal krčmar, »razen tistih-le, ki tamle sede«.

»Francozi?« se je vznejevoljil kovač.

»Narednika bi bilo treba vprašati.«

Kovač je nekaj časa mislil, slednjič je uprl oči v Ivana: »Pa se boš peljal s Francozi?«

Podobar je gledal v tuje, od vina pijane obraze, in odkimal.

»Bolje, da ne. Pogrdo kolnejo. Tudi ni varno, če imaš kako vrednost pri sebi.«

Kovač je izpil merico in se oziral po krčmarju, Ivan mu je porinil svojo četrtinko.

»Zakaj ne piješ?« ga je vprašal črni možak. In je pil sam. »Če hočeš, pa se pelji s Francozi,« ga je meril v dno oči. »Ali si truden?«

»Sem že mnogo hodil.«

»Jaz na tvojem mestu bi tu prenočeval. Jutri bi vlovil kakega Poljanca z vozom.«

»Tu ne ostanem,« je Ivan zvišal glas.

»Pa zakaj ne?«

»Ne vem...«

Ivan v resnici tega ni vedel. Žalost, pomešana z obupom, se je premetavala v njem. Občutil je neznano omamo, kakor da je pijan. Od tistega dne, ko je dvignil Marijo znova z oltarja in odlučil barvo z njenega obraza, ga je nekaj bolelo. Rezilo je sekalo rane v smehljajoči se obraz, ob slednji treščici je čutil novo bolečino. Poteze, ki so nastajale z ljubeznijo in sladkostjo, so se pačile z žgočo muko. Občutil je, kot da trpinči samega sebe. Ko Marijin obraz ni bil prejšnjemu za las podoben, je postal. Smejal se je z glasom, ki je bil bolj bridkemu joku kot smehu podoben. Marijine obrvi so bile v začudenju dvignjene, lica upadla, drzna brada je štrlela naprej. Nos je postal tanek in prozoren, lične kosti so bile vidne. Marija rajskega veselja se je spremenila v Marijo tihe bridkosti. Izrezljal ji je smeh okrog ust, ta smeh pa je bil grenak, ironičen, in se je odbijal od začudenega obraza.

Tisti čas je bila prišla Uršula k njemu in se je ustavila na vratih. Ob pogledu na soho je začela trepetati, nato je zajokala:

»Zakaj si mi to naredil?«

Vzel jo je v naročje, jokala sta oba.

Ko so prišli ljudje, so sodili: »To je Marija, kakršne še nismo videli.« Njen začuden obraz in njen bridek nasmeh pa se nista spremenila.

O polnoči je zavezal culo in zapustil vas. V Urškinem oknu je gorela luč, skovir je vpil za njim... On pa se ni ustavil, dokler ni stopil v loško krčmo. Zdaj se mu je mudilo v tesnobo grap, v samoto gorskih pobočij, v koč, ki je visela ko lastavičje gnezdo v bregu in gledala v osojno stran nasprotnega hriba...

Plačal je in se dvignil. Ko je držal culo v rokah, je občutil tako omamo v udih in tako trudnost v nogah, da je znova sedel. Čez nekaj minut se je dvignil in stopil do vojakov.

Narednik je iz smeha posluhnil v podobarjevo prošnjo, nato ga je premeril od nog do glave in dejal hladno: »Sedi in čakaj!«

Vojaki so potegnili velik s platnom pokrit voz na trg pred krčmo in zapregli vanj dva močna konja. Na vozu je ležalo nekaj vreč in zabojev, med njimi je bilo razstlano seno. Voznik je sedel na vrečo in udaril po konjih, ki so podmolklo topotaje po razmočeni cesti zapustili mesto.

Narednik je bil napol legel in dremaje požvižgaval predse, rdečelasec je čepel ob njem in brundal francosko pesem; ob zavori je sedel mlad prostak z modrimi očmi, noge so mu bingljale na cesto. Poleg njega je počenil Ivan, oprl komolec na culo, posluhnil v žvižg in petje vojakov in gledal v pokrajino, ki se je izmikala izpred njegovih oči.

Cesta se je zdaj dvigala, zdaj zopet padala. Drevesa so z naglico bežala mimo, redka hiša je z mežavimi okni zablisknila med drevjem. Redek človek je prišel po cesti.

Po obeh straneh doline so stali črni bregovi, porasli s smrečjem in bukovjem in so gledali skozi raztrgane megle na platneno streho voza. Voda, ki je srečavala voz na vsej dolgi poti, se je penila, silila pod breg, se zavijala v kolena in se razlila zdaj po širokemrodu, zdaj pa se je znova stisnila v ozek objem tesnih bregov, dolbla kamen, odnašala prst, izplakovala korenine in izpodjedala drevesa.

Ivan je strmел v cesto, ki je bežala izpod voza in ostajala v daljavi kot razvita peča umazanega, sivega platna. Posluhnil je v pesem rdečelasca in v šum vode; ni razumel francoskih besed ne šepeta valov, a se je bolečina, ki je prihajala iz srea, tako raz-

pasla po njem, da ga je bodla v slednji živec in v slednjo misel.

Pod vrhom klanca, kjer se je voz malone ustavil, sta slonela ob hrastu, ki je raztezal svoje turobne veje na cesto, star cigan in mlada ciganka.

Ciganka je pogledala v tla, cigan pa je dvignil roko in zaprosil:

»Prosim, mili gospodje! Trudna revčka sva, ves dan hodiva, Usmilite se starca in male deklice!...«

»Kaj hoče?« je vprašal narednik Ivana.

»Da bi ju vzeli na voz.«

Kozjebredec je ujel s pogledom cigankino telo in njene goreče oči, ki jih je bila dvignila in znova povabila.

»Ustavi!« je ukazal vozniku.

»Hvala vam tisočera...«, je blebetal starec in prijel deklico za roko. S starčevo pomočjo je zlezla na voz. Baš ko je tudi cigan hotel stopiti na zavoro, da bi se pognal kvišku, je narednik iztrgal vozniku bič iz rok in udaril po konjih.

Konji so potegnili, cigan se je iztrgal iz Ivanove roke, ki mu jo je bil ponudil, in skoraj padel na tla. Vojaki so se zakrohotali.

Cigan je pobral palico, ki mu je bila zdrknila v blato, nato je v začudenju odprl oči in gledal za vozom. Jedva se je zavedel, kaj se je zgodilo. Sprva je razprostrl roke in razprl oči, slednjič je zaklical s pridušenim glasom:

»Golobica moja!«

Ciganka, ki je bila prvi hip sedla na zaboj, je zdajci planila kvišku in videla očeta baš v trenutku, ko je dvignil roke in jo poklical. Preplašena je pogledala navzoče in zaklicala nekaj nerazumljivega. Voz je stresel, padla je rdečelasec v naročje.

Vojaki so se v pijanem smehu zasmeljali. Rdečelasec je zapel pesem in položil svoje šakaste roke čez njen pas; ciganka je trepetala ko ujeta ptička.

Ivan je gledal v bežečega starca, ki je napenjal zadnje moči. Zaman se je trudil, da bi ujel bežeči voz; bolj in bolj se je oddaljeval od njega in ostajal v daljavi. Konč-

Janez Šubic, Podoba sestre

no je izginil za ovinkom in so ga pustili za seboj. Ko se je znova prikazal, je voz cincal po strmem klanecu. Videl je, da se daljava med vozom in njim zmanjšuje, in dobil novih moči in poguma. Toda voz je došel na vrh in zdrdral med grmovjem...

Ciganka je bila že v narednikovih rokah, ki so jo držale čez pas. Upirala je oči z voza in gledala po cesti; spočetka je bežeči starec brez prestanka plaval pred njenimi očmi, slednjič je utonil v megli solz, ki so ji zalile trepalnice.

Dekletu se je posrečilo, da se je izvila. V trenutku je bila na nogah. Hotela je skočiti z voza. Vojak, ki je sedel ob zavori, jo je zadržal, narednikove roke so segle po nji; Ivan jo je zgrabil in potegnil k sebi:

»Kaj vam je storila?«

Kozjebrodec je gledal sprva začudeno, nato ga je udaril po ustih, da se mu je ulila kri.

»Zakaj tako? Zakaj tako?« je zaječala ciganka.

Ivan je brisal kri v rokav, hotel je stopiti z voza, a se je premislil. Počeni je in gledal molče predse.

Voz se je ustavil. Tik nad vodo, kjer se je nad cesto dvigal svet navpik v hrib, se je bila usadila zemlja in pokrila polovico poti. Vojaki so stopili z voza, odvalili dva ogromna kamna in počasi spravili konja in voz na drugo stran usada. Pazili so, da jim ciganka, ki je ostala z Ivanom sama na vozu, ni ušla.

Gledala je na cesto. Izza ovinka se je prikazal oče in je bil že čisto blizu. Pokleknila je in zrla z velikimi očmi, kot da v omahujoči hoji meri njegovo moč. Starec se je z veliko muko poganjal dalje, bisaga mu je silila z ramena; roko, v kateri je držal palico, je tiščal na prsih.

Smrtno utrujen je dosegel voz v trenutku, ko je hotela ciganka skočiti na cesto. Narednik jo je zadržal in se ozrl po ciganu. Ta je stal pred njim tako reven, tako trepetajoč in izmučen, da se mu je zasmilil. S smehom so ga potisnili na voz.

Voz je drdral dalje...

Starec je sedel rdeč in zasopel pod platnom voza, njegove prsi se dolgo niso umirile. Okrvavljene oči so gledale po navzočih z mrzlimi, sovražnimi pogledi. Le kadar se je ozrl na hčer, se je nekaj topline prebudilo v njem.

Ta je bila planila k njemu in ga objela, on jo je zavrnil z roko. Tiho se je odstranila in sedla proč od njega, v bližino narednika. Njene oči so gledale, kot bi pravile: kaj sem jaz kriva?

Vojaki so bili spočetka tiho, slednjič je zapel rdečelasi vojak smešno pesem, ki je vzbudila splošno veselje. Sledila je druga pesem, divja, razbrzdana, ki so jo peli vsi, da je zaglušila drdranje voza in topotanje konj. Razplamtela je kozjebrodec tako, da se je primaknil bliže ciganki in položil roko okrog njenega pasu.

Ciganka je pogledala očeta. Ta ni dejal ničesar, zagnal je kašelj, ki ga ni mogel ustaviti, a je neprestano upiral poglede v

dekle, kot da se pase nad njeno plašljivostjo in obupnostjo.

Vojaki so peli pesem dalje. In kakor da narednik sledi besedam pesmi od stiha do stiha, je rasla njegova drznost. Ni več pogledoval na starca; s polzaprtimi očmi je pel, objemal dekle vse tesneje, pritegnil jo je k sebi in privil njeno telo nase, da je čutil njene lase na svoji bradi, njena lica na svojih licih, slednjič jo je poljubil na čelo, na lice...

Deklica je trepetala ko ujeta žival in se branila v brezupu ko muha v pajčevini. Njene oči so se obračale neprestano k očetu, sprva široko začudene, nato stisnjene v srčni bolečini, razplamtele v grozi, svetle v prošnji, polne solza in obupa.

Starec je nehal kašljati. Njegove oči, ki so se upirale v hčer, so bile polne tople ljubezni, bile so obenem polne sovraštva in gnusa. V narednika so zrle, kakor da ga čarajo. Ivan je opazil njegove roke, ki so se skrčile, premaknile se niso. Slednjič je izvil čuden, nerazumljiv glas iz sebe, kakor da prosi in opozarja...

Vojaška pesem pa je rasla, narednikove roke so polzele po koraldah in se dotikale dekliških grudi... Cesta je tonila v večernem mraku, pot se je zožila; par hiš je šlo mimo in vrsta črnih dreves.

Cigan je začul jok svoje hčere in zapojmil hlipanje, ki je prihajalo iz globine njene obupane duše. Tedaj je dvignil roke in zaprosil:

»Mili gospodje, usmilite se ubogega cigana in njegove hčere, ki nosi sveto ime Marija!«

Vojaki so peli dalje. Deklica je glasneje zajokala.

»Usmilite se njene nedolžne mladosti! Ustavite voz!«

»Kaj pravi?« je vprašal narednik, a ni čakal odgovora, nova kitica ga je razvnela. Objel je ciganko tesneje in jo je poljubil na usta.

Cigan je po novi prošnji, ki je bila zaman, pokleknil in sedel na pete. Odvil je iz platna gosli, jih privil k ušesu in uglašil strune. Nato jih je položil pod brado in zavihlertel lok nanje.

Sprva so gosli kriknile, kakor da prihaja glas iz ranjenega srca, nato so potišale, kakor da je srce umrlo. Iz te tihote so se

porodili novi glasovi, plakajoči, vriskajoči, smeh in krohot, krik bedne duše, ki se bori nasproti vsemu svetu, prodira v kri in v srce, vdihava življenje in smrt, zaklinja in prepričuje.

Zdelo se je, da starec igra na lastno srce, ki pozna vse tajnosti bolečine in ve za najglobokejši izraz...

Vojaki so utihnili in posluhnili v pesem. Narednikove roke so ob nenadnem plaku gosli izpustile deklico. Obrazi so postali temni, zamišljeni, oči so gledale izpod čela... Ciganka ni jokala več. Vojaki so postali krotki, nekaj neznanega se je pretočilo v njih srca, pod čarom teh glasov so uzrli svojo domovino pred seboj, njeno bridko lepoto, zaslišali so pesem svoje mladosti in občutili postoteren vso težo domotožja, ki so ga vse dni mamili in zalivali s pijačo. Tiho so se ozrli drug po drugem, začudeni, kot da se ta hip ne poznajo več. Tedaj se je rdečelasec nenadoma zganil, kakor da ga je vsega obvladala neznan bolečina, in je udaril po zaboju:

»Naj neha! Naj neha!«

»Pst! Tiho!« ga je zgrabil narednik za roko,

In cigan ni nehal, dokler ni izjokal svoje bolečine in prošnje.

Ko je umrl zadnji zvok, je položil gosli na koleno in zrl pred se. Zdelo se je, da plaka, zakaj dolgo ni dvignil obraza, ne zinil besede.

Iz nastale tihote se je prvi predramil narednik, segel v vrečo, vzela iz nje kruha in kos posušenega mesa ter oboje ponudil ciganki.

Ta je pogledala očeta, nato je vzela. Vzela je tudi cigan in hlastno pil iz ponudene mu steklenice žganje; ko je vrnil pletenico, je dejal:

»Hvala vam, mili gospodje! Hvala za vašo dobroto in za nedolžnost moje uboge sirotice!«

Ivan ni umaknil oči od ciganovega obraza; zgrabilo ga je za srce in ga ni hotelo popustiti.

Juri Šubic, Pred lovom

»Glej cigana,« si je govoril, »ki ima gosli v oblasti ko svoje srce in je z globoko pretresljivo svojo pesmijo ukrotil te lačne zveri. O, da bi bilo moje stružilo, nožič in dleto tako v moji oblasti, da bi ljudje kar plakali pred kosom lesa, ko bi mu vdahnil življenje!«

Veje dreves so visele globoko nad cesto, tupatam so udarile po platnu kot dolge, stoprste roke; mrak je legel čez vso tihotno dolino, iz njega je bilo slišno le topotanje konjskih kopit drdranje voza in šumenje vode.

Nikjer ni bilo žive duše ne luči...

Cigan je zopet prijel za lok.

Gosli so zapele veselejšo pesem.

(Dalje.)

DOMIN SVET

LETNIK 41

V LJUBLJANI, 15. JUNIJA 1928

ŠTEVILKA 6

Rihard Jakopič, Južina

Soha svetega Boštjana

France Bevk

4.

Ivan je prenočeval v svislih visoko v hribu nad Gorenjo vasjo. Ko se je bil prebudil, je solnce že sijalo skozi goste špranje tramov. Izkopal se je iz ostankov sena, v katere se je bil zvečer zagrebel, stopil na plano in šel prek senožeti; zmehčana zemlja se je vdiral pod njegovimi nogami.

Pod njim je ležala dolina; megla se je bila razdelila, da je sijala svetloba v širokem pasu nanjo. Poljanščica se je blestela, iznad hiš se je dvigal dim.

»Čemu se ogibljem ljudi?« je pomislil Ivan na svojo lakoto, na cesto pa vendarle

ni krenil. S senožeti je zavil na pašnik, s pašnika v gozd, ki se je bil pravkar prebudil in so se bukve začele osuševati od dežja; dolge mokre proge so se vleklo po njih. V vrhovih so peli ptiči, vlažno dračje je pritajeno prasketalo pod nogami...

Iz gozda je zavil v grmovje; tam je izgubil stezo; iskal jo je navzgor in navzdol, ves opraskan po obrazu in slednjič zašel na kolovoz, ki ga je pripeljal do samotne hiše.

V nji mu je stara ženica postregla z mlekom, zdrčal je po strmini navzdol in stopil na ozek kolovoz v hotaveljski dolini. Pot je šla ob vodi, ki je curljala med kamenjem, se precejala skoz dračje in polnila tolmune. Gosto vejevje smrek je senčilo pot.

Na vsi dolgi poti je videl enega samega človeka in dvoje hiš.

Cesta se je vzpenjala bolj in bolj, dolina je bila čimdalje ožja in drevje gostejše; strma, z gozdovi porasla bregova sta mu visela tik nad glavo.

Ivan je vso pot mislil na Marijo z začudenim pogledom, na Uršulo, katere krik je šel za njim, na božjo martro, na cigana in na njegovo pesem. Mislil je, da mlade ciganke ne bo mogel pozabiti, ne njenih oči ne njene rjave polti. Pa je stopila predenj Uršula in ga, ogrnjena v črno ruto, gledala z očitajočim pogledom; izza nje je stopila Marija, ki je nosila njen obraz, ta mu je požugala s prstom: »Kod blodijo tvoje misli, kod se pasejo tvoje oči? Dejal si, da boš izprašal svojo dušo, če si umetnik, a ti ciganka meša glavo...« Osramočen je pogledal v peščeno pot: »Na dušo sem pozabil, kri me moti...« Pomislil je na cigana: »Ničesar nima, gosli ima, ki so že vse stare in oguljene... Kaj, če bi vzela te gosli v roko in da znaš voditi lok po strunah, kakšna pesem bi prišla iz njih?« In se je prestrašil: Dušo ima, vero ima, ljubiti zna in sovražiti... Če bi ti imel gosli in igral nanje, bi se ti vojaki smejali. O, jaz!...«

Kot novo spoznanje je šla ciganova pesem za njim. Šumela je iz potoka, iz jasno ze-

lenih bukovih listov, iz solnčnih smrečjih vrhov, iz trav in vresja, ki je raslo ob poti.

»Kaj je vzel iz sebe in sirovežem dal? Kaj bi zajel jaz in dal preprostim, da bi strmeli v mrtev les kot v živo čudo?«

Čez nekaj časa je iz bolesti vzdiknil: »Kaj, ko pa ničesar nimam!«

In je sedel na mrzel kamen ob potu.

Prijelo ga je, da bi bil vzel iz cule orodje in izrezljal iz debla, ki se je v mladi rasti bohotalo pred njim, samega sebe. Bila bi to žalostna podoba človeka, ki sedi na tehtnici, pada in se dviga, pa bi svojo podobo rad ujel v zrcalu, ki visi pred njim...

Pot se je zavozlala v ovinke, on pa je udril po bližnjici in došel na vrh prelaza. Na drugi strani je ležala njegova domovina, manj temna kot Poljanska dolina, spuščena v verigi gričev proti jugu. Rjava, pusta pobčja, polna strmin in drč, so bila porasla z nizkim, krivenčastim grmovjem, borovjem in bukovimi gozdi; redke lise smrek so ležale ko črne krpe na njih. Nebo je bilo ožarjeno z rdečkastim sijajem; topel veter je vel po vsem hribu, Ivan ga je željno vdihaval, v nosnicah je čutil vonj pomladi in juga.

Šel je dalje med bukovimi štori, se prepletal skoz goščo, stopil je v blato, ki ga je delal studenec, izviraječ nad potjo. Kos je skočil izpod nog in zletel v bližnji grm. Srečal je par ljudi; utrgal je dve cvetici in jih zataknil za klobuk.

Kdo ve, kako pride žalost in kako izgine? Ivanu je bilo nenadno srce lahko, kakor da je vso vsebino težke duše izstresel za prelazom in jo je zdajci polnil z lahko, a sladko radostjo otroških spominov.

Cerkno je dremalo v poldanskem solncu, ko je stopil med prve hiše. Použil je kos kruha in se vzpel v prisojen breg, kjer se je iz slednjega grma glasilo ščebetanje ptic; ljudje so stali v bregovih in delali. Skozi travnike je krenil v goščo, znova v polje, mimo zakriških hiš v samoto in na vrh, kjer ga je pozdravilo razpelo in mladostni spomin na bajko o možu, ki je slednjo noč o polnoči stokal pod križem in strmel v sekiro, za težko pokoro zasajeno v koleno. Nad njim pa so vse pomladne in poletne večere vršali divji lovci s pasjim laježem in lomljenjem dreves.

Prekrižal se je pred razpelom in pogledal na Križanega. Strešica nad njegovo glavo

je bila prelomljena na dvoje, dež je padal na Kristusov obraz, na ramena in na prsi ter pisal črne proge po otemnelem telesu. Trhla in črvojedna desnica se je bila že odtrgala od telesa in nihala na žeblju.

Težko, kakor da mu dolguje pomoči, se je ločil od njega. Bedni, z nizkim grmovjem porasli travniki so ležali ob straneh. Blatna pot je bila posejana z ogromnimi kamni, da je noga v poskočnem plesu preskakovala z enega na drugega. Redka bukev in smreka je rasla v gošči, ki je v širokih jezikih ločila senožeti. Volša, srobot in robida so se pasli med njimi, tu pa tam kak gabrov grm. Nato leščevje, ki se je v velikih skupinah raztezalo po travi in senčilo njeno rast.

Pred njim se je dvigala stožčasta Kojca, na levici gola, z grmovjem in travo ovita, na desnici pokrita z gozdovi.

V neskončnem klancu, po katerem je med dvema vzbočenima zidovoma tekla voda, pomešana z gnojnico, je dohitel žensko.

»Kam tako hitro?« ga je vprašala.

Njen glas je bil sirov; niti njen obraz ni bil lep, njena ledja so bila podobna ledjem moškega.

»Domov...«

»Aha?« ga je pogledala po strani. »Od nas nisi? Iz Baške doline moraš biti.«

»Iz Baške ne,« je dejal, »bliže, a od tu tudi ne.«

Bilo mu je sladko, ko je slišal domače narečje, tako počasno, a vendar lepo zveneče.

»Pa kaj si delal, ko si tako gosposki?«

»Vse svetnike božje,« je odgovoril.

Ženska se je ustavila, podprla z rokama koš, ki ga je nesla na hrbtu, in zazijala. »Glej, da si res ti, Graparjev? Ne ubežiš mi, da prideš k nam.«

»Pa ne bom šel,« je dejal.

»V sorodu sva si. Vselej si ušel mimo, danes pa ne boš...«

Ni se smel braniti. V črni bajti, ki je slonela pod ogromno tepko, so mu postregli z ajdovimi žganci in redko besedo. Ko je segel po drugem kozarcu tepkovca, so sneli starinsko razpelo iz kota: »To nam boš popravil, da bomo imeli spomin nate.«

»Danes ne,« je spravil razpelo v culo.

Po lapornati dragi, ki jo je bila izdolbla voda, se je povzpel na vrh prelaza med Kojco in Otavnikom. Zavil je v tesen, zapuščen klanec, ves obrasel z grmovjem, da so ga veje teple po obrazu in je s čelom

ometal pajčevino. Pot je bila polna vode in blata, da se je noga vdiralala čez gležnje in zdaj pa zdaj spodrsnila na skriti korrenini.

Zašel je v temno goščo, iz katere so se jedva videli obrisi hribov. Objel ga je tak mrak, da so se stari trši, ki so stali ob straneh in nagibali na pot, zdeli kakor pošasti s stoterimi rokami. Ta del zemlje mu je bil neznan ljub. Mrak mu je postal svetloba, trši so mu bili prijatelji, pojoči curki, vode so mu ko bajna godba budili srce. Slednji grm je objemal z ljubečim pogledom.

Na levici se je izgubila raztresena vas, na desnici se je dvigal pust breg, poln skal in pritlikovja. Ko je stopal skozi gmaj-

no, na kateri je rasla med robidjem, črnim trnom, brinjem in praprotjo redka trava, se mu je zdelo, da gre na ženitovanje. Plesal je med kamni, se spustil v dno gmajne, kjer je šumela voda čez mlinsko kolo in se pršila v tisoč kapljic.

Tam sta bila dva bregova stisnjena tako tesno drug k drugemu, kakor da hrepenita po objemu in poljubu. Dva strašna bregova, skoraj navpična, polna skal in prepadov, porasla z leščevjem, srobotom in robido; med njima se je dolbel potok, se penil, srdil in šumel. Steza je tekla zdaj čisto ob vodi, zdaj se je vzpela visoko v breg, švigala čez brvi in se vrtoglavila nad prepadi... Bila je vsa zarasla in prepletena z goščavo in zamrežena s pajčevino. Redko kateri človek je šel po nji. Od treh hiš, ki so čepele nad odprtino soteske pod Poreznom, je redko kdo umeril to pot. Soteska je ležala vsa divja in nedotaknjena.

Ivan je stopil čez prvo brv, objelo ga je dvoje mogočnih sten, gmajna je izginila za njim. Posluhnil je v pesem potoka. Žuborel je in pel, poskakoval in se drobil... Bil je podoben otroku, bil je podoben zveri, zato

G. A. Kos, Predmestne ulice

je bil lep, lep še njegov odmev, ki je donel od visokih skal in zvenel skozi dušo.

Zrl je v globino, da bi v tolmunu ugledal ribo. Vzrl jo je in zaigralo mu je srce. Nekoč jih je gol do pasu lovil z roko, a so se mu neizmerno smilile, ko so cepetale po pesku, da jih je znova vrgel v valove.

Takrat je nabiral pisane kamenčke in sestavljal čudovite like iz njih. Še so ležali kamenčki na produ, beli, rdeči in zeleni. Z lesk so padali v jeseni čadani lešniki kar sami na pot, da jih je pobiral iz šumečega listja.

Ugledal je križ: ob strmi skali je stal, tam se je bil nekdo ponesrečil. Preveč vina je bil izpil, poledica je bila, pa mu je zmanjkalo tal pod nogami, zdrčal je čez skalo in se ubil. Ivan je postal in gledal sliko svojega očeta. Na sivo kovinsko ploščo jo je bil naslikal, pobledele barve so nerazločno sijale vanj. Telo ponesrečenca in drevesa so bila nesomerna, rdeča barva je preveč vpila. Baš leti revček čez skale in krili z rokama. Oče ni pozabil naslikati ne veverice na strehi ne svetega Boštjana v kotu.

»Boštjan, moj ded!« je vzdihnil Ivan. »Bog ve, če še živi!« In je že hotel vprašati svojo

vsiljivo sorodnico, če je kdo od domačih umrl, a se je bal...

Kaj, če bo ždič prazen in starec ne bo mežikal po izbi? Vedno isti sivi, dolgi lasje čez ušesa, kar ga on pozna. Vedno iste oči, ista usta z brezzobimi čeljustmi, ista rado-vedna vprašanja in ista pesem o nekem Lahu, ki je iskal rudo v grapi in ga je hudič nagnal.

Spomnil se je na kolovrat, ki je od njegovega pobnanja stal v kotu. Bil je ves izrezljan, kolo in stojalo, čokla in ročice; nekaj najlepšega pa so bile perutnice, vse prevrtane in pisane kot najlepše mašno oblačilo; ključki, ki so jih vtikali vanje, so bili podrobno delo potrpežljivosti; imenovali so jih svetega Petra ključke. Vse to je bilo dedovo delo, poleg sklednika in žličnika, ki je bil tak, kakor da je iz drobnih viter spleten in ne izrezljan iz enega kosa lesa, in so bile še cvetice neznanih vrst nadahnjene vanj. Ded na kolovrat in na žličnik ni bil ponosen, niti na čelešnik, v katerega je bil izrezljal vse polno spačenih, sirovo izvršenih škratovih glav z rogmi in dolgimi ušesi, da niso bili podobni ne oslom ne kozlom. Na srcu mu je bila sohica svetega Boštjana, ki je stala v vdolbini nad hišnim vhomom.

Ta sohica je bila za poldrugo ped velika, a je bila sama glava velika pol pedi, strašna, z globokimi očmi in upalimi lici, s spačenimi usti in obrvmi nekje v sredini čela. Golo telo je bilo prepasano čez pas, trebuh napih-njen, desna noga tanjša ko leva in nazaj ukrivljena. Telo je bilo privezano z žico na rogovilo, obe roki sta bili zlomljeni navzgor. Po vsem telesu, celo v glavi so tiščale puščice, iz ran je tekla kri; dež je bil to delo izpopolnil, razširil je rdečo barvo po vsem telesu, da se je zdela, kot da se svetnik ves koplje v krvavem morju.

»To je sveti Boštjan,« se je pobahal nasproti vsakomur, »naredil sem ga iz drenovega lesa. In je bilo prvo, ko je Ivan zrasel v hlače, da mu je dejal ded: »Kdaj boš ti znal narediti kaj takega?«

Tedaj je Ivan prvič zahrepenel, da bi znal narediti kaj takega. Toda molčal je in mislil na svetega Boštjana, ki ima devet puščic v telesu in eno celo v glavi.

Iz dvoma se je vprašal v ozki soteski: »Bog ve, če je še soha na hiši?« In bi mu bilo žal, če bi je več ne bilo.

Za veliko skalo se je steza odcepila, desna je šla ob vodi dalje in se dolbla še globlje v sotesko, druga se je vzpela v vinkalicalih navzgor ter se prepletala med skalami in med drevjem. Po nji je šel Ivan. Gošča se je zjasnila, posekan del gozda je ležal pred njim. Nad glavo se mu je odpiral v strmini nov svet, sadovnjak se je vzpenjal visoko pod skale, poln drevja, ozelenel in opojen. Senca je ležala preko njega, Ivan je občutil, kako mu je bilo srce ob pogledu nanj. Preskočil je lesen prelaz in pogledal po obronku navzgor.

Na koncu steze, ki se je vila skoraj navpično, je zagledal med drevjem hišo. Lesena, z malimi okni je gledala izmed vejevja; vsa pokojna, vsa lepa si je kot s tančico narahlo zakrivala obraz.

Spel je navzgor. Bila je dolga pot, a vendar kratka: preden se je zavedel, je stal pred hišo. Še je čakala soha svetega Boštjana nad vrati. Le še bolj pobledele je bila in konica nosu ji je bila odletela.

V sajasti veži ni bilo nikogar. V izbi je sedel v zapečku ded in ga gledal z radovednimi očmi.

»Oče, ali me več ne poznate?«

»Janez, ali si res ti?« Razveselilo ga je, da je pomežiknil. »Kod si hodil, ko ti je medtem mati umrla?«

Ivan je sedel na klop in podprl glavo. »Saj nisem vedel, da je umrla.« Pogledal je v kot, kjer je na steklo naslikana visela podoba svete Uršule; bila je Uršula njegova mati. Ob tej sliki se je spomnil na obraz Marije v rajskem veselju, a je to misel naglo odgnal, ker se mu je zdela ob spominu na mater grda in pregrešna.

»Kdaj je umrla?«

»Lani o svetem Jakobu jo je Bog vzel.«

Ded in vnuk sta molčala dolgo, kakor da obujata spomin na rajnico. Ko se je Ivan znova predramil, je vprašal:

»Kje je oče?«

»Martin? Trebita z Maričko.« In čez nekaj časa: »Ali boš ostal doma?«

»Ne dolgo.«

»Se bo pa Marička morala omožiti.« Nato: »Ali si kaj zaslužil?«

Ivan je vzel tolar iz žepa in ga položil pred deda na peč. Temu se je zasvetil obraz, vzel ga je v roko, spustil na peč, da je preizkusil njegov cvenk, nato ga je obrnil nasproti luči in si ogledal podobo.

»Če si takih prida zaslužil, ni slabo zate.«

Ivan pa se je dvignil in šel iz hiše. Kot je prej hrepenel po domu, je zdaj nenadoma ugasnila vsa zarja hrepenenja. Verjel je, da bo vse dobro, vse pozabljeno, a se mu je morebiti pod vtisom materine smrti znova preklalo srce.

Zavil je po stezi, ki se je prepletala prek strmega brega in se po desetih minutah na malem kuclju ločila v dve veji, ena je bežala naravnost v gozd in v grapo, druga pa se je dvigala v strme senožeti in pod navpične skale.

Na kuclju je ob razpotju stala kapelica; bila je majhna in nizka, omet je bil že odletel od nje. Sezidal jo je bil njegov oče. Njena posebnost je bila Marijina soha, tudi delo njegovega očeta. Prek čudes izrezljanega žličnika in svetega Boštjana nad vrati ga je v otroških dneh ta čudežna ploska soha, z živimi barvami pobarvana, najgloblje zanimala. Bila je Marija sedem žalosti in je imela neizmerno bridek obraz, da je slednja poteza groteskno plakala na njem. Na kolenu ji je sedel Jezušček, ki se je s smehom igral s sedmerimi meči, s katerimi je bilo prebodeno materino srce. Sedmeri meči pa so bili zakrivljeni, turškim mečem podobni. Pod Marijinimi nogami je ležal na trebuhu hudič, ki je bil s črne in zeleno barvo pobarvan, gol, v obraz in telo pa tak, da so mu povsod iz kože rasli kremplji, kljuni, svinjski rilci in luskinne in mu je tičal še tam nekak spačen obraz, kjer je nespodobnost doma. Nad Marijo pa se je dvigal Bog Oče in držal v rokah golobčka, svetega Duha.

Silna fantazija, ki je izoblikovala to delo, je brez prestanka vlekla malega Ivana h kapelici. Po ure in ure se ni nagledal žalostnega obraza Marije, ne grdobca, ki je ležal pod njenimi nogami. Oči so mu pogosteje uhajale na vruga nego na Marijo. Ni želel nič več, da bi znal upodobiti svetega

Matej Sternen, Mlin

Boštjana, takega škratljenska bi bil rad upodobil, še strašnejšega nego je ta.

Nasmehnil se je svoji mladostni želji in opazoval soho z očmi človeka, ki je proučil pravilnost oblik do zadnje poteze in žel hvalo svojega mojstra. Ostro oko bi našlo polno pomanjkljivosti na nji; nesomernost telesa, nepoznanje anatomije, slaba izbira barv — ali nekaj drugega je bilo, kar ga je danes presenetilo. Domišljija je bila razgibana do nezmislivosti in bolečine, a moral je priznati, da je močna; občutje je velo iz celotne skupine, iz Marijinega obraza neizmerna žalost, iz Deteta nedolžno veselje, iz peklenščeka globoka groza, ki se je no-

beden izmed mimoidočih ni mogel ubraniti...

»Glej,« si je dejal, »roko imaš, tisto pa, kar je še tvoj oče imel, si zapravil!«

Zaslišal je korake za seboj. Ko se je ozrl, je zagledal očeta, ki je stal za njim; bil je visok človek, vdratih lic z visečimi brki. Oko se mu je svetilo.

»Glej ga! Ali si se zamaknil?«

To je bil njegov pozdrav.

Ivan mu je odgovoril: »Gledam Vaše delo.«

»Če nič boljšega ne znaš, je malo.«

In se je bal priznati, da nič boljšega ne zna. Molče je sledil očetu, ki mu je s počasnimi besedami pravil novosti zadnjih petih let.

(Dalje)

Efigenija samuje

Anton Oevirk

Bele so zapustile dvore sestre moje.
Na vodah so razpeta jadra vsahnila.
Vetrovi za gorami so z zoro skopneli.
Jadrajo, jadrajo v soncu čolnarji.
Na večer jim oči zagorijo po zemlji.
Vse smo od ognja mož prežgane žené.
Še v nočeh kot v gaju kri v nas šumi.
Tako noč po jutru nad morjem kriči.

Jaz pa sem žalostna. Ob obali samujem
in misel za jadri mi brodi. O vem,
kako ena bolečina vanj trpi.
Rano sem videla. Mož, čemu rana boli!
Pa je noč bilá. Glas čez vodé je pel
do obale. Mojih oči grenkost in slast
imena mojega v ritmu valov je ždela.
— Poglejte, kako v njih skrivna moč je
zakupela. —

Samota nad vodami molči. Pesem je ovenela.
Na žrtvenikih zadnji nje plamen še tli:
— Da bi videl, kako se oči mi solzijo,
kako koprneči bolečini imena ne vem! —
V meni vse je zaslutilo, da ga nikoli
več ne bo... Jadra je mórje razpelo
neznano kam. V gaju mir kamení.
Ure goré. V otožne rože se čas je razcvel.

Nova zemlja

Jože Pogačnik

Vsa ravna in bela gre tod moja pot.
Vsa s kameni gostimi je zamejena:
zgrešiti ne more stopinja nobena.
Angela varuha žarna perot
na vsakem križpotju mi je kažipot
in solnce — svetilnik ob večni obali —
gori mi in rože na licih mi pali.
— Za tiho trenutje sem svetel obstal,
ozrl se ozad, da smeri bi dognal:

Tam zemlja se blazno vrti — na zapad —
in kosoma trga čez rob se v prepad.
Tam videl sem brate. Mučence! Ah!
Nebo so nosili na svojih ramah,
sami,
težkò nebó z redkimi zvezdami
rešili bi radi v nov rod.
Pa kakor v vetru zanikrni plod
so zvezde omledne se križem utrinjale,
z zemljo so luči v prepadih izginjale...
Vsak hip so se bratje nosači menjavali,
trudni vsak hip so med množico tavali,
vpili so, vpili
in zadnjo resnico učili:

Sestra in brat, kjer si, ostani,
zmešnjavo še večjo nam moško prihrani!
Odrtega se trhli kos — ruš nad vodo —
in zemlja bo mirna in zvezde nad njo...
Nov dvignemo jutri si dom nad seboj!«

Kjer si, ostani,
nam hujše prihrani! —
Dehteče je solnčno nebo nad menoj
in trden ob cesti je kamenov plot...
— Vetrovi iz večnosti pojejo: Tod
te srečajo angeli Samarijani,
ko bodo nebo v dolino peljali
in zvezde zlate,
da zemljo odrešijo,
trudne brate
z Gospodom potešijo,
luč prižgo
in na novih stebriščih zgradijo zemljo. —
Sam Bog blagoslovil bo temeljni kamen
in zvezde zazidal bo v večno nebo...
In vsi — ki zidavcu porečejo: »Amen!«
posedejo zemljo — nov dom preostalih...
— — — — —
Na štirih jo stražila bode vogalih
angelov varihov žarna perot,
pojoča na vekomaj: »Hvaljen, Gospod!«

Soha svetega Boštjana

France Bevk

5.

Čez tri dni je vprašal Ivana oče: »Ali h gospodu ne boš šel?«
To je bil župnik gospod Jakob, ves star in dober ko kruh, zato je njegov pogled več zalegel kot drugih palica in je rad videl, da mu nič ni ušlo, kar se je v fari zgodilo.

Ivan mu je bil posebne hvaležnosti dolžan, zato je že sam mislil nanj, a zdaj, ko ga je celo oče opomnil, ni mogel reči drugega, nego:

»Kaj naj mu nesem?«

»Kokoš ti zvežemo, a pazi, da ti ne uteče, kot takrat, ko si bil še majhen. Pa tolar mu ponudi od svojega zaslužka, če ga še imaš, seveda.«

Ivan je stopal s kokošjo po ozki soteski, prešel pusto gmajno, stopil v globoke klance zakojške vasi, se zibal skozi gozd okrog Kojce in pogledoval v Baško dolino, kjer so se belile hiše in reka.

Nad jugom je gorelo nebo; Ivan je gledal vanj, mislil na gospoda Jakoba, kako ga bo sprejel, in se je spomnil na prvo srečanje z njim...

Razbičan od domišljije, ki mu jo je bila vcepila kapelica s svojo Marijo in hudičem, se je bil skrtil v podstrežje, kjer je prečepel od jutra do večera. Dvodelni panj, izžagan iz rogovile mehkega lesa, se je polagoma topil pod njegovimi rokami; nastalo je dvoje teles, tako ogromnih po svoji širini, kakor da upodablja dva zavaljenca in ne angelca in hudobca, ki se tepeta za dušo, ležečo ko droben metuljček ob njunih nogah.

Delo je bil že skoraj zgotovil, ko ga je zalotil oče. Na vrhu lestve je stal in ga vprašal:

»Kaj delaš?«

Ivan je zakril soho s hrbtom in molčal.

Oče je stopil bliže in potegnil dečka v stran. Gledal je nekaj časa, nato je premeril Ivančka od nog do glave, strogo sicer, a mu je vendarle tiho zadovoljstvo zasijalo v očeh.

»Kaj si naredil?«

»Angelca in škratljenka«, je odgovoril Ivanček in se branil solz, ki so mu silile v oči.

»Prav«, je dejal oče mileje. »Ali vidim prav, da vrag zmaguje angelca in da bo ta kmalu na tleh?«

Ivanček je gledal.

»Ti daješ zlobi potuho! Ne misli, da je že dobro, če si s popkarico izrezal kot se spodobi, tudi za dušo mora biti dobro.«

Na te besede oče ni črhnil nobene več, stopil je do lestve in se spustil v vežo.

Ivanček je pokleknil pred svoje delo in spoznal, da ni storil prav. Prečepel je še tedne pod streho, in zgodilo se je isto in še bolj čudno kot pozneje z Marijo rajskega veselja, ki ji je bil izrezljal drug obraz. Iz hudiča je bil naredil angelca, iz angelca je bil izmaličil hudiča, le da sta bila oba bolj suha kot poprej in je angele premagoval vraga, dušica pa se je smejala.

Delo je prenesel v izbo in ga postavil na mizo.

»Prekosil te bo«, je dejal ded očetu.

»Tudi Vas bo posekal«, je odgovoril oče. »Sicer pa,« se je obrnil do Ivana, »tako brkljanje ti ne bo rezalo kruha. Vzemi sekuro in pojdi po drva!«

To plačilo je bilo nekoliko bridkostno, Ivanu se je v solzah zadržnilo grlo, posebno še, ko mu je mati dejala, kar sama ni verjela: »Nič prida ne bo iz tebe.«

Poletnega dne je prišel župnik v daljne grape spovedovat in se je vračal mimo hiše domov. Ob kapelici s čudežno Marijo se je ustavil, gledal in slednjič stopil v hišo:

»Kdo je naredil Marijo?«

Oče je stal sredi izbe in sprva ni vedel, kaj naj reče, ded pa se je oglasil od peči: »Saj sem dejal, da si hudiča pregrdega naredil.«

»Ti si torej?« se je obrnil gospod Jakob do očeta. »Dobro si naredil, vrag tudi nikoli ni pregrd, a nečesa ne razumem: zakaj si dal Mariji božje dete v naročje in ne križanega Jezusa?«

»Moj Bog«, se je oglasil oče, ki je med tem časom zbral dovolj poguma, »ali ni Marijina žalost lahko večja, ko vidi, da bodo tako lepo dete neusmiljeno križali in grdo razmesarili?«

»Že vidim,« je dejal gospod Jakob, »da ste graparji dobre korenine; če bi pa videli še kaj sveta, bi bili veliki ljudje ali veliki potepuhi. Zato je bolje, da ostanete doma, ker srednje mere ne poznate. To vem, oče Bo-

štjan, da ste svojega patrona sami izskrnjali. Ali imate še kaj takega semena?»

Ivan je stal ob peči, župnikov in očetov pogled sta padla nanj. Oče je razmišljal, ali naj reče ali ne, ded pa je znil:

»Pokaži!«

»Ali tudi on?« se je začudil gospod nunc. »Glejte ga! Pa pokaži!«

Ivan je zletel pod streho in privlekel svoje s prahom pokrito čudo. Župnik je opazoval, se malo zresnil in vprašal:

»S čim si to izrezal? Z nožičko?«

»Tisto že ne«, je odvrnil Ivan.

»In najbolj čudno je to«, je pristavil oče z nekakim ponosom, »da je sprva škrat premagoval angelca...«

»Tako?« se je zavzel gospod in pogledal dečka.

»Ko sem ga osirovičil, je angelca spremenil v hudiča in hudiča — saj ne zamerijo — v angelca...«

»Laže je,« je prenesel gospod Jakob vse v moralni pomen, »narediti iz angelca hudiča, ali iz hudiča angelca, je teže. Kaj mislite ž njim?«

Oče je razumel in dejal: »Bajtar bo, koš bo nosil, in če se bo hotel igrati s takimi rečmi pozimi, ko drugega dela ne bo, mu nihče ne bo branil.«

»Podobar bi lahko postal, ker je iz hiše, ki je že nekoliko večča v teh stvareh. Pri fari imamo podobarja, ki teše svetega Roka; ta bi ga morda sprejel za učenca, saj je tožil, da nima nobenega.«

»Ne vem«, se je oče že nagibal na župnikov stran. »Menda ne bo nič.«

Ded pa: »Če bi to kaj neslo.«

Ivan je kar najmileje pogledal očeta, gospod Jakob pa ga je uščipnil v bleda lica: »Ali naj poskusimo, kaj bo iz tebe, velik človek ali potep?«

Deček je prikimal; šlo mu je na jok in iz same zadrege je držal odprta usta.

Tako je prišlo, da je šel Ivan čez nekaj dni z očetom k fari. Bradatemu mojstru Štravsu je deček ugajal, zgovorili so se za učenje.

Učenje je bilo teže, kot je deček sprva mislil. Izrezoval je okraske in upodabljal angelčke... Svojo domišljijo je moral ukloniti mojstrovij volji, poglobljal se v skrivnosti pravičnega oblikovanja mnogoterih oblik, ki ga v srcu niso zanimale.

Ko se je po dveh letih vrnil za nekaj dni domov, ga je vprašal ded: »Kaj znaš?«

Tone Kralj, Sv. Ciril in Metod v Volčah

Ivan je skomizgnil z rameni. Ni vedel povedati, kaj zna.

»Naredi svetega Boštjana!«

Čez nekaj dni je postavil soho pred deda in ni mogel obrniti pogleda od nje. Mojster Štravs bi bil našel pogrške na nji, tega se je zavedal. Kljub temu je bilo na sohi nekaj, kar dela tudi ponesrečene umotvore umetnikom na nerazumljiv način drage. Svetnikov obraz je izražal bolečino vseh puščic hkrati in bridkost nad zapeljanimi neverniki, ki so ga radi prave vere mučili.

Ded je ogledoval soho, nato se je dvignil, stopil k omarici, ki je tičala v zidu, in mu natočil kozarček žganja, najvišje odlikovanje, ki ga je ded komu izkazal. Ivan se je tega zavedal in bilo mu je dobro pri srcu.

»Ali postavimo mojega svetnika nad vrata?«

Stari Boštjan je izpil kozarček sam, pomislil, nato je odločil: »Ne prej, ko jaz umrjem...« In mu je nalil nov kozarček.

Ivan je odnesel soho pod streho in jo je postavil v kot. — —

Ti spomini so se vso pot živo pletli pred Ivanovimi očmi. Kakor da se je vse zgodilo včeraj in ne pred leti. Kakor da ni medtem hodil z mojstrom od vasi do vasi in se je po letih zgodilo, da je mojster pogledal njegovo delo in ni več našel pogrška na njem. In kakor da je bilo včeraj, ko je šel preko mojstra in je znal upodobiti slednjo mišico in slednji gib in položaj, ki ga je z bistrim očesom opazil in ujel v svoj spomin, bolj nego mojster sam...

Bile so vesele te misli, da je poskočil ob njih, kokoš pa je zakokodakala in mu skoraj skočila iz rok.

Nato se je z grenkobo prikradla druga misel vanj. Misel na bridkost, ko je iz tuje vasi z bolečo dušo opolnoči ušel. In je videl župnikov obraz pred seboj: »Ali velik človek, ali potep?« Odpodil je to misel; prenadležna in pregrenka mu je bila...

Gospod Jakob je sedel v utici pred župniščem. Baš je bil odmolil brevir in obstal po zadnjem očenašu s sklenjenimi rokami in gledal v malo vremensko hišico, v kateri mu je rdečkast možic napovedoval nestalno vreme. Kot da ima živo bitje pred seboj, je veselo prigovarjal:

»Le pomakni se iz hišice in daj nam solnca! Kaj stojiš na pragu in ne veš, ali bi ali ne bi? Pojdi izpod strehe, ljudem v veselje, ker bi radi delali; že Francozov imamo zadosti, kaj nam je treba še dežja odveč! Zgani se! Zapleši in ne cincaj mi!«

Ivan ga je slišal in vstopil, župnik se je dvignil in mu šel nasproti:

»Glej ga! Tak graparski obraz imaš, da se ne skriješ, četudi si gosposki in bled. Kaj pa to kuro nosiš s seboj?«

»Vam v zahvalo...« je jecljal Ivan.

»V kakšno zahvalo pa? V kuhinjo jo nesi; skupaj jo bova pojedla, prej te ne izpustim.«

Pri vinu in kruhu je moral Ivan natančno pripovedovati, kod je hodil, kaj je delal in kaj pravi stari mojster štravs. Gospod Jakob je lovil slednjo besedo v oči in v usta; tako neprestano ga je zrl, da se je Ivanu zdelo, da ga gleda skozi oči v dušo, zato mu jih je pričel umikati.

»Ti si žalosten,« mu je dejal župnik čez nekaj časa.

Ivan se je zdrznil, zatajil žalost in se grenko nasmehnil, da bi dokazal veselje.

Pogovor je iznova nanesel na mojstra Štravs, ki ga je Ivan hvalil, kar je gospodu Jakobu zelo ugajalo, vendar je dejal:

»Tudi jaz ga imam rad, le premalo duše je v njegovem dletu. Veš, duše, ki bi te zgrabila in bi te prepričevala brez barv in oblik. Njegovi svetniki so bolj ljudje ko svetniki.«

Ivan je gledal v zguban obraz, ki je bil bel ko platno, in ni dejal ničesar.

Župnik je zamahnil z roko: »To je treba imeti, če tega nimaš, je vse zaman, če si se učil.«

Ivan je še vedno molčal; kakor da je gospod Jakob razumel njegov molk, je pogledal v stran. Čez nekaj časa ga je vprašal:

»Ali ostaneš doma?«

»Ne za vedno, za koliko časa, ne vem.«

»Če hočeš pokazati, kaj znaš, dobiš delo.«

Ivan se ni upal odreči, dasi ga je obšla tiha groza.

»Svetega Boštjana nam boš naredil. A ne takega, kot stoji nad vrati vaše hiše,« se je smejal župnik.

Smejale se je tudi Ivan; zrl je v župnikov obraz in opazil, kako se iz slednje poteze izraža celotna duša. »Saj znam brati,« je pomislil. »Njega bi izrezal, kot sem Uršulo — le svetega Boštjana me je strah...«

»Glej, da boš delo dobro opravil! Tebe bomo sodili ostreje, ker si domačin.«

»Že sem ga enkrat upodobil,« je dejal, da kaj reče.

Imel je v mislih soho, ki je ležala v podstrešju kje, če je niso vrgli na ogenj.

(Dalje)

Tiha pesem

Anton Ocvirk

Ne hodi v veter.
Dež na mesto lije,
na polje in setev.
V meni po tebi vpije.

Če bi stopil na cesto,
groza bi me prevpila.
Videla sem žalostno nevesto —
Bolest je razpela krila.

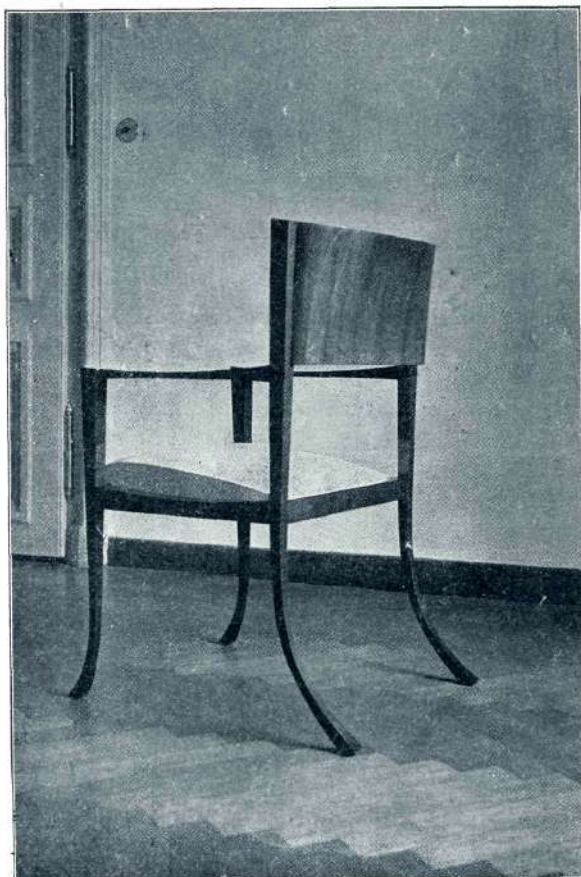
V mrtvi popoldan pesem
nevidna roka na strune poje:
— Tiho ti rožo, draga, nesem.
Kako v vetru in dežju tesno je.

DOMIN SVET

LETNIK 41

V LJUBLJANI, 15. OKTOBRA 1928

ŠTEVILKA 8

J. Plečnik, Stol

Soha svetega Boštjana

France Bevk

6.

Ivan se je naselil v župnišču. Po cele ure je prečepel pri župniku, pogovarjala sta se to in ono. Nazadnje je povedal gospodu Jakobu tudi, kaj je doživel na potu iz Škofje Loke. In župnik, ki ni maral za Francoze, se je še bolj razhudil nad njimi. »Da so brezbožniki, sem vedel,« je nosljal tobak, »da so pujski, nisem znal, le mislil sem si.«

Ivan je z živimi barvami opisal ciganko in se navduševal nad ciganovo godbo. Gospod

Jakob ga je meril v dno oči, ki so ta hip zastrmele v dekletce, katero je bilo stopilo na vrt in izročilo župniku šop debelih ključev.

»Že prav, Nežica,« ji je dejal ta. »Ne smeš tako zijati v tujega gospoda in domov pojdi!«

Dekletce je osramočeno pogledalo v tla in odšlo.

»Čigava je?« je vprašal Ivan.

»Cerkovnikova; šestnajst let ima, in ni, da bi jo človek tako zijal, kot si jo gledal ti.«

»Saj je nisem gledal...«

»Prebadal si jo z očmi. Videl sem, da tvoje oči niso več nedolžne, pa tvoje besede tudi ne.«

»Kaj sem le dejal?« je jeknil mladenič.

»Ko si opisoval ciganko, si jo tako orisal, da bi te bil sam zlodej vesel.«

Ivan je povetil oči; gospod Jakob pa se je nagnil k njemu, ga stisnil za roko in mu zrl globoko v oči:

»Povej, če si se na grd način dotaknil kature ženske!«

Ivan je vzdržal pogled, dasi ga je peklo v dno živcev; župnik ga je izpustil, se zamislil in nato dolgo nista spregovorila.

»Kadar človek dela, daje samega sebe. Povej, kako boš dajal lepoto, če si sam grd?«

Mladeniču je postalo grenko; hotel je vstati in vzklikniti:

»Ne bom delal svetega Boštjana!« Župnikov obraz se je omilil in vprašal ga je:

»Kaj pa dela soha?«

»V meni je,« je lagal Ivan. »Saj nimam ne prostora ne miru, da bi ga lahko dal iz sebe.«

»Če je zaradi prostora, mrtvašnica je svetla in prazna. Očedili ti jo bomo, v njo se lahko zapreš; na pokopališče te nihče ne bo hodil motit.«

Tako se je zgodilo, da je prenesel podobar svoje orodje in les v mrtvašnico, posedal ob brezgovem grmu na pokopališčnem zidu in mislil...

Ivan je mislil na Marijo rajskega veselja, na Marijo z začudenim pogledom, na ciganko,

na cigana in njegovo pesem. Kadar se je v prejšnjih časih lotil dela, ni razmišljal o svoji moči, ni hotel preko sebe, njegova roka je neprestano snovala, zametal je in popravljal, da je slednjič stalo delo dovršeno pred njim. Pogledal je in je vedel: Toliko moreš, več ne! Zdaj je hotel v višave, a ni mogel začeti, ker ni verjel v svoje sile, in je čakal, da se neznana moč čudežno porodi v njem.

Premišljal je trpljenje svetega Boštjana. Vsakokrat pa si je predstavljal njegove rane le z dletom v mehke les vsekane in kri z rdečo barvo naslikano na golo telo. Rane bi morale žgati, kri bi morala topla vreti in se ovijati njegovega srca.

Čutil je praznoto v sebi. Izza slednje lepote se je izobličil hudič in se mu spakoval v obraz: izza Marije v rajskem veselju obraz Uršule, izza ciganove pesmi obraz črnolase ciganke, izza lesenega panja, ki je čakal razodetja velikega mučenca, ga je vabil nov obrazek.

Nežica! Skozi strogi župnikov pogled, skozi misel na svetnikovo trpljenje in skozi bolečino njegove nemoči je sijala. Trikrat jo je videl, ko je prišla zvonit poldne, nikoli ob ave Mariji. Vselej ga je pogledavala skozi prste, a se je umikala njegovim pogledom. Bila je kakor cvetka, zrasla v senci, rahla, da se je Ivan bal, da se ob slednjem koraku zlomi ali ospe.

Nekega večera je hušknila pod stolp, zvon je zapel, izprva je samo zatrepetal, nato se je uglasil v ubrano molitev in se z mrakom, ki je ležal preko gozdov Kojce, združil v bolešno soglasje.

Podobar ni molil, oboževal je roke, ki so potegovale za vrvi in ubirale brnečo pesem. Stopil je bliže: ko je stopila iz cerkvene veže, se je preplašila, da je vzkriknila in se zgrabila za glavo.

»Kaj sem res podoben duhovom, Nežica?«

»Kako veste, da mi je Nežica ime?«

»Če mi je zate mari, da bi ne izvedel! Zakaj me ne gledaš v oči?«

»Vaše oči tako pečejo...«

»Res? Toda bojiš se me ne več?«

»Prej nisem vedela, da ste Vi...«

Sedla sta na pokopališni zid. Prijel jo je za roke in ji govoril opojne besede; ona ga je gledala v dno oči, navzlic temu, da so neznano pekle.

»Ni prav,« je dejala. »Ni prav,« je trepetala.

»Zakaj bi ne bilo prav?«

»Ker naju vidijo mrtvi...«

V tistem hipu so se zasliali koraki v pesku. Skozi pokopališna vrata je vstopila črna župnikova postava. Deklica je planila mimo njega in zbežala. Ivan je stal okamenel.

»Tako?« je gospod Jakob iskal besede. »Velik človek ali potep? Velik potep si, grobove skruniš!« In je vzrasel nad njim, da se je Ivan umaknil in se ozrl čez zid, kot bi hotel skočiti čezenj.

»Pojdi z menoj!« je dejal župnik in zavil okrog cerkve. Ko sta prišla do mrtvašnice, je ukazal: »Odkleni!«

Notranjost mrtvašnice je bila temna, skozi dvoje oken je prihajalo le malo svetlobe. Ukresal je ogenj, ki ga je vpihal v stenj svetiljke na oknu. Plamenček je zaplapolal, se razgorel in risal pošastne sence na stene.

Gospod Jakob se je oziral na vse strani, ker ničesar ni videl, je vprašal:

»Kje imaš svetega Boštjana?«

Mladenič je pokazal na gol panj, ki je stal sredi mrtvašnice in je bil le za silo obtesan, jedva da se ga je dotaknila roka.

Gospod Jakob je brenil v panj, da se je prevrnil in votlo zabobnel. Nato je sedel nanj in motril mladeniča dolgo molče, kot da se neizmerno naslaja nad njim. Ta je stal ko obsojenec v kotu in se ni upal umakniti pogleda od sence, ki je trepetala na župnikovem čelu.

»Pojdi domov, vzemi koš in ga nosi po grapah; ne imej ljudi za norca, da si podobar in umetnik!« Zvišal je glas: »In ne zapeljuj deklet, oženi se, grapar, in živi kot je Bog zapovedal!«

Čez nekaj časa ga je vprašal: »Kaj boš storil?«

»Jutri zjutraj se bom lotil dela.«

Tako trepetajoč je bil njegov glas in tako jokav, da se je gospod Jakob mahoma zmehčal.

»Bomo videli,« je dejal. Nato se je dvignil in stopil skozi vrata. »Pojdi k večerji...«

In ni šel. Dvignil je panj in ga ob medlem sijaju brleče svetiljke pričel tesati... Ljudi, ki so videli sredi noči v mrtvašnici luč, je bilo strah...

Ivan je sovražil kos lesa, ki ga je izoblikoval, bolj nego samega sebe. Kakor da rase njegova lastna podoba iz njega in se te podobe boji. Bolj ko so rasle iz lesa določne

oblake, bolj jih je gledal z začudenjem kot spačeni obraz svoje duše. Vrezljati je hotel trpljenje, a se mu je dleto svojevoljno umikalo. Občutil je, kakor da tiči nekdo drugi v njem in mu vodi roko proti njegovi volji. Puščice niso bolele, rane niso pekle, bile so podobne dekliškim ustnicam, ki bi rade poljubljale. Kri se je prelivala ko nageljni po beli koži, oči so bile medle, skozi nje je bil odprt pogled v prazno dušo...

Dva dni je sedel Ivan pred svojim dovršenim delom in ga opazoval z občutkom, kot da opazuje samega sebe. Hotel se je spoznati, ni si prišel do dna...

Nekega dne, ko župnika ni bilo doma, je prišla Nežica in postala pred mrtvašnico. Prijel jo je za roko in jo je pogledal v oči, ona pa ga je prosila, naj ji pokaže, kaj je naredil.

Ni ji ustregel; bal se ji je pokazati samega sebe v vsi nemoči, v sramoti, svoje golo telo, vse s krastami pokrito.

»Glej,« si je govoril, sede na stolčku, »ali je to Marija v rajskem veselju? Ko si hotel upodobiti Marijo, si upodobil deklo, ki si jo v svoji mesenosti rad imel. Kaj pa si upodobil zdaj? Nič, nič — ker si izrezal samega sebe, ki nisi nič!«

»Pokaži, če imaš kaj!« mu je dejal čez par dni župnik, ki ga je srečal na pokopališču.

Peljal ga je v mrtvašnico.

Župnik je molče meril soho; nekaj praznega, strahotno nemega se je sprehajalo v njegovih očeh.

»Naglo si dovršil,« se je obrnil slednjič do njega. »Vidiš, ni treba izgubiti poguma!«

»Povejte po resnici! Vem, da delo ni za nič...«

»Res je, da sem si drugačnega mislil,« je dejal župnik, »a kdo pravi, da zaradi tega ni za nič?«

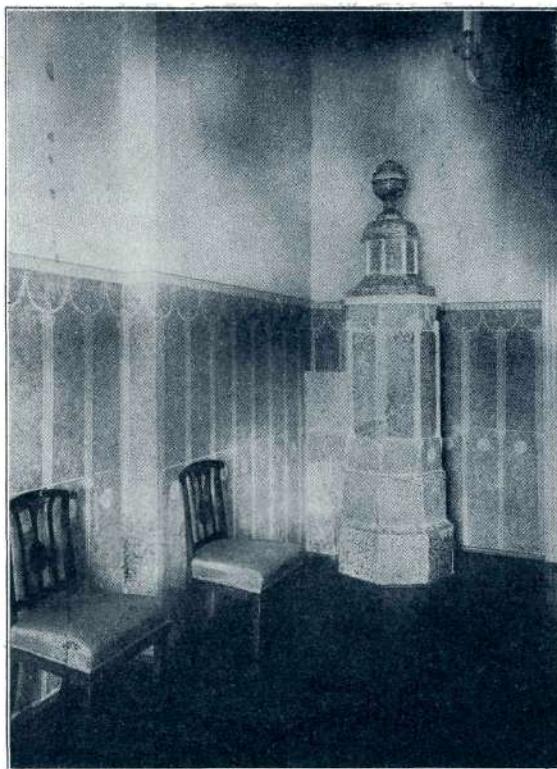
Župnikove oči, ki niso znale lagati, so potrdile Ivanovo grenko misel. Stopila sta v župnišče. Pri večerji se jima ni razvozlala beseda, ves čas ne. Gospod Jakob je načel to in ono vprašanje, da bi spravil mladeniča v dobro voljo, ni se mu posrečilo.

»Glede vnanjih oblik si prekosil mojstra. Šele zdaj sem to opazil.«

Ivan je trdovratno molčal.

»To je mnogo, to se da naučiti. Vse drugo je treba doživeti... doživeti...«

Ivan se je dvignil; nekaj ga je neznansko zbudilo, da ni mogel več mirno sedeti pri

J. Plečnik, Interjer v Lányh

mizi. Objela ga je žalost, groza, obup in domotožje obenem.

»Kam hočeš zdaj ponoči?«

»Domov...«

»Noč ima svojo moč,« je dejal župnik.

Ivan pa bi bil rad vso dolgo, samotno pot sam s seboj in svojo dušo. Župnik je to spoznal in mu ni več branil. Spremil ga je do praga in posluhnil za njim: bežeči koraki so potišali v temni noči...

7.

Oči so se priučile temi; iz dreves, ki so stala ob potu, so vstale sence. Dolge črne roke so se iztezale po njem in se mu rogale; rogajoči se smeh je šumel iz listja, ki je pošepetavalo v sapi. Pesek pod nogami mu je govoril nekaj neznanega.

Vseokrog je ležala tema, le od zvezd je sijalo nekaj svetlobe. V polju se je narahlo zgibalo zeleno klasje, visoko pod hribom je šumel neprestano veter: zdelo se je, da iz daljnega ogromnega slapa šumi voda.

Ivan ta večer ni poznal strahov, poznal je samega sebe. Žejalo ga je po samoti; tu ni

bilo nikogar, ne človeškega glasu ne človeške besede; bil je sam na svoji poti in napolnila ga je zaradi tega tako velika hvaležnost do vsega, da bi bil objel še zvezde nad seboj...

Pod potjo je curljala voda v leseno korito; otipal je žleb in se napil studenčnice, zakaj žejalo ga je. Spomnil se je na mladostno bajko, da je Bog temu studentu vselej vodo vzel, kadarkoli je katera ženska oprala ple-nice v njem. Daleč okrog ni bilo vode, zato je bil ljudem ta studenec svet.

Zašel je v praprot; ovčja sitnost ga je pra-skala po obleki, robida ga je udarila po obrazu. »Kaj sem ti dolžan?« jo je vprašal. Odgovorila mu je leskova veja, ki mu je podstavila svoje prožno telo, da se je spo-taknil in padel čez njo. Udaril se je v roko in obliznil rano; občutil je lepek, slan okus krvi.

V dnu baške doline je sijala samotna luč. V mogočnih obrisih sta stala Črna prst in Porezen pred njim, vzpenjala se visoko na zvezde in se umikala pred njegovimi koraki, rasla navzgor in sta mu bila vendarle vedno bližja, kakor da prodira v njune nedrije.

Prišel je v vas. Pokojne in tihe so stale hiše med drevjem; pes se je bil prebudil in zalajal nad njim, na daljnem griču se je oglasil njegov tovariš. Izpod strehe črne bajte se je oglasil zategnjeni: »Ah!« Dete je zaplakalo...

Ta jok je šel po klancu za njim in v njegovem dnu utihnil. Ob mlinu je z divjim šumom padala voda in mučno odmevala v breg. Črna prst in Porezen sta izginila. Kojca se je dvignila za njim; stopil je čez ozko brv in se pogreznil v sotesko...

Brezmejen mrak ga je objel, tam tudi zvezd ni bilo več videti. Oko je bolešno iskalo poti, noga je drsaje tipala in niti enkrat ni zgrešila; nobenkrat ni z rokami vzkrlil nad prepadi, boječ se, da ne strmo-glavi vanje.

Tam, kjer je šla steza tik nad globokim prepadom in se je nad njo dvigala navpično visoka skala, se mu je zdelo, da se mu je nekdo pridružil. Čutil je razločne stopinje za seboj; nekdo mu je težko dihal za vrat. Ko se je ustavil, je utihnilo tudi neznano bitje v svoji hoji; ozrl se je in je mislil, da ga je skozi trdi mrak videl, kako stoji za njim oledenel in nepremičen in ne sope več.

»Kdo si?«

Ni mu odgovoril. In ko je šel dalje, se je neznanec podvival za njim, tik za petami, in se je parkrat celo spotaknil ob korenine.

»Pojdi za menoj, pojdi! Ne zgrešim, po-znam dobro to pot.«

In čudno, da ga ni bilo groza ne strah, zdelo se mu je, da je nemi govor tujca segel v njegovo dušo in je lahko govoril ž njim in si odgovarjal.

»Sedem let sem hodil po svetu; kaj sem iskal, kaj sem prinesel s seboj?«

»Čemu si me pustil doma, v grapah, na pašniku, ob studencih, pod skalami, in me nisi vzel s seboj?«

»Kdo pa si? Vprašujem te in ne odgovoriš.«

»Tisti sem, ki me iščeš in me ne moreš najti. Ni me v lepih oblikah, ne v smehu ne v radosti in v razkošju: raztrgan sem, beden in žalosten, vidim vse in občutim vse.«

»Daj, da te ulovim in spoznam! Čemu si molk in senca za menoj?«

»Jaz lovim tebe, ne ti mene...«

»Ali si bil ob meni, ko sem izrezljal Marijo v rajskem veselju?«

Ves žalosten se je izvil glas iz teme: »Nisi me hotel...«

»In ko sem se mučil s soho svetega Boštjana, da mi je kri kapljala v dušo?«

»Zavrgel si me,« je odgovoril isti žalostni glas.

In Ivana še ni bilo strah. Posluhnil je in je še vedno slišal stopinje za seboj, nagle, stopicajoče, in ga je sapa grela za vrat, da mu je pot tekel po telesu.

Pred hišo je neznanec izginil. Začudil se je, da je bila ob tej uri v izbi luč in je slišal govorjenje mnogih ljudi. Sveti Boštjan je s svojo ogromno glavo mračno gledal iz vdolbine.

Ded je bil ta večer umrl, pokladali so ga na mrtvaški oder. Suho, otrplo telo starca je bilo oblečeno v pražnjo obleko, ki je čakala deset let v skrinji.

Ob bledem svitu mrtvaške sveče ga je pogledal Ivan v obraz. Usta so bila napol odprta, mrtve punčice so strmele skozi trepalnice.

»Izgubili smo ga,« je dejal oče z žalostnim glasom.

Sin pa ni odgovoril, vzel je brlivko in šel pod streho. Odmetal je slamo, ki je ležala v kotu, in razgrebel šaro. Izpod nje se je

prikazala soha svetega Boštjana, ki jo je bil izrezljal, ko je po dveh letih prišel domov.

Potegnil jo je iz plev in prahu, obrisal z rokavom, da se je prikazala barva, in jo postavil na skrinjo. Sedel je in jo opazoval; svetiljka je risala globoke sence na nji.

Roke so bile nesomerne s telesom, prsa podobna prsim jetičnega, noge so pretanke rasle izpod platnenega ovoja okrog ledij... Ti pogreški so ga zbadli na prvi pogled. Nato je obrnil pozornost na znotraj. Ali so tudi te rane ko ženske ustnice in puščice ko poljubi? Ali tudi ta obraz izraža neizmerno začudenje nad človekom, ki je hotel upodobiti mučenca, a je napravil sliko svoje slabosti? V izrazu obraza in v mišicah telesa je bilo nekaj, da se je zdelo, kako se svetnik trga iz spon, a ne, da bi utekel tipljenju, ki ga je izražala slednja poteza, ampak da ubeži življenju in se dvigne v nebesa... Vse to je bilo izraženo preprosto, tako preprosto, kot je preprosta molitev, ki jo je zložila starka in jo šepetajo otroci. Vendar se mu je zdelo lepo, neizmerno lepo, neizmerno bogatejše ko njegova soha, ki je mrzla čakala v mrtvašnici in se čudila tako kot Marija, ki je menjala svoj obraz.

Iznova je zaslutil senco za seboj; stala je tik za skrinjo, a se je bal ozreti po nji.

»Kaj mi hočeš?«

»Mislil sem, da boš prenesel gladke besede za moj jecljajoči izraz; besede si prenesel, a dušo si zapravil.«

»Kaj naj storim?« je zajeceljal Ivan.

Senca je molčala.

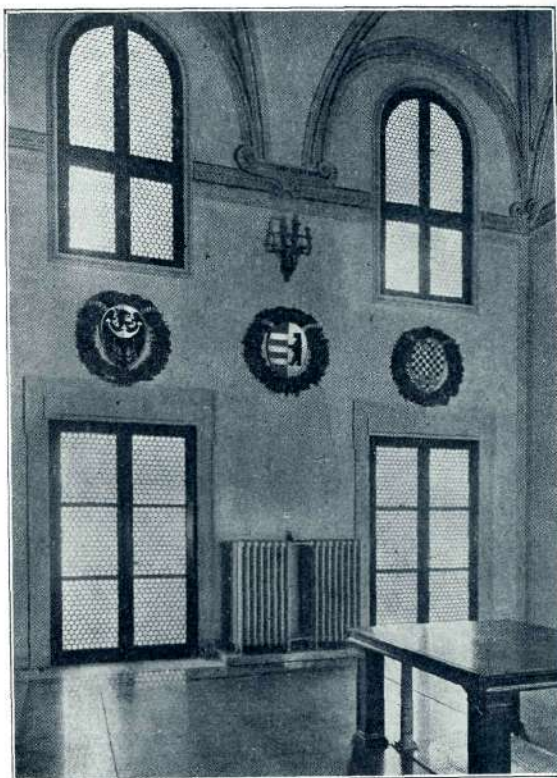
»Kaj naj naredim?« je vprašal iznova.

Senca je molčala. Tedaj se je Ivan ozrl in spoznal, da je govoril sam s seboj.

Medtem so se bili v izbi naleteli ljudje iz soseščine. Govorica je bila pritišana, obrazi svečani. Iz bližnje samote je bil prišel Andrejon, dijak črne šole, ki je pustil učenje in postal stric. Ta je imel črno knjigo, kjer je bilo popisano življenje svetnikov. Vselej, kadar je kdo umrl, jo je prinesel in bral s pojočim glasom iz nje. Njegovo branje je bilo živo, kot da ne bere, ampak doživlja.

Ivan je sedel na peč, gledal v tmurno svetlobo in poslušal.

Bila je zgodba o svetem Boštjanu, v svojem uvodu dolgočasna, kot je bil glas hripav in dolgočasen, enoličen in pojoč. Nato je glas oživel, se dvigal in padal, kakor je zgodba vsa oživela, prekipevala in gorela. Ivan ni

J. Plečnik, Interjer na Hradčanih

poslušal, v kateri deželi se je to zgodilo, kdo je svetnika zvezal in mučil. Gledal ga je pred seboj, kako ga divji, grdi, do pasu goli rablji slačijo in mečejo njegovo obleko kos za kosom na tla.

»... Drugo oblačilce so mu slekli in so ga vrgli na tla, sveti Boštjan je vzdihnil in dvignil oči: 'Bodi to oblačilce za našega gospoda Jezusa Kristusa.' Rablji pa so bili jezni, stopili so na obleko in jo povaljali: 'To bodi za tvojega Boga!' In so vrgli tretje oblačilce na tla, sveti Boštjan je vzkliknil: 'To oblačilce za Devico Marijo!' Rablji pa so pljunili nanjo in dejali: 'Da bo oblačilce z biseri posejano!' Četrto oblačilce so vrgli v blato, svetnik je dvignil oči: 'To oblačilce za vse tiste, ki nagi hodijo.' Zadnje oblačilce so mu pustili zavoljo nedolžnih oči, ki bodo njegovo muko gledale, in za katere je svetnik prosil; ovili so mu jo okrog ledij in ga privezali za drevo za desno roko. Sveti Boštjan je dejal, da ga nič ne boli, zato so ga privezali še za drugo roko in prvo še bolj privili ter ga vprašali: 'Ali te zadosti boli?' In je odgovoril: 'Saj roka še modra ni!' In so ga privezali za noge in še enkrat za roke, da je

dejal: „Saj še ne teče kri.“ In so bili rablji hudi, zategnili so mu vrvi v meso, da je tekla rdeča kri in modra kri...»

Tu je Andrejon ponehal z glasom, nato je v novi bolečini zapel in pel do konca.

»... Prva puščica je priletela, sredi med rebra ga zadela. Vprašali so ga črni možje: „Ali se odpoveš svojemu Bogu?“ Odgovoril je in nam lep zgleđ dal: „Odpovem se hudiču in njegovemu zlu.“ Druga puščica je priletela, v desno nogo ga zadela. Črni rablji, grdi rablji so ga vprašali: „Ali se odpoveš Bogu?“ In sveti Boštjan, ki nam je lep zgleđ dal, je dejal: „Odpovejte se vaši veri vi, ker je zmeta nad zmotami!“ Tretja puščica je priletela...»

Bravec je pel, pel, kakor da poje žalostno pesem. Sveče so plapolale v sapi, ki je vela skozi odprto okno; sence so švigale čez mrličev obraz, ki se je zdel živ, nasmeh je ležal na njegovih licih.

»... In je stal privezan in je bil kakor črni trn, ki rasejo bodice vanj in ne iz njega. Niti ena puščica ni imela več prostora v njegovem telesu; če je nova prifrčala, je zadela ob druge in odletela. In ni bilo na celem telesu za iglino glavico prostora, ki bi je ne bila oblila rdeča kri. Slednja rana je bila velika za vse rane in bolečina polovice sveta in vsaka kaplja krvi je nosila več gorja, kot ga preživi človek vse žive dni. Sveti Boštjan pa je vpil: „Se ne odpovem...“

Ivan je rasel iz svoje duše, nekaj neznanega se je dvigalo v njem, spoznanje, rojstvo njegove mladosti, dognanje tistega, kar je zaman iskal. Dogodki dne, beg skozi samoto noči, dedova smrt, razmišljanje v podstrešju, ga je globoko dojmilo. Preden je izrekel bravec zadnjo besedo, se ni mogel ubraniti solz: v divjem curku so se mu udrle po licih. Srce se je razvozlalo in nič več ni obvladal samega sebe. Glasen plač se je izvil iz njega.

Vsi so se ozrli vanj, črni študent je zaprl knjigo, on pa je jokal ko dete.

Oče se mu je približal; imel je solze v očeh:

»Saj bomo umrli vsi... Saj...«

Mislil je, da sin joče zaradi dedove smrti; tudi njemu se je zadržnilo grlo.

Ivan je bil osramočen pred ljudmi, ali olajšan v dno duše. Po polnoči je zaspal.

Ko se je v zgodnje jutro prebudil, je videl očeta, da se napravlja od doma.

»Kam greste?« ga je vprašal.

»K fari, da bodo zvonili za očeta; tudi druga opravila imam.«

»Naj grem jaz, saj lahko opravim...«

Vzel je skrivaj sekiro in odšel v zgodnji mrak; nebo se je bilo pooblačilo, v vrhovih ni šumel veter, v globini je šumel potok, toplina pomladanskega zraka ga je objemala.

Prva zarja je bila pobledela vzhod, ko je prišel k fari. Postal je pred župniščem in pomislil, kam naj gre, ko je prišel mimo cerkovnik, ki je šel zvonit sveto jutro.

»Baš prav,« je dejal. »Ded mi je umrl. Zvoniti mu bo treba.«

»Boštjan? Bog mu daj nebesa!« se je mož prekrizal in odšel k cerkvi; Ivan je hitel za njim.

Cerkovnik je odzvonil sveto jutro, nato je zazvonil mrliču in dolgo zvonil. Medtem je Ivan odprl mrtvašnico in postal pred soho svetega Boštjana. Primerjal ga je s pretresljajem svoje duše, ki ga je bil zadela, in se je nasmehnil. Ni več dvomil, vedel je, kaj mrtvi sohi manjka, da postane živo razodetje vsem, ki znajo s srcem gledati. Čutil je novo, prej neznano silo v sebi...

Prijel je za sekiro in stopil k sohi. Roko je položil na njeno glavo tako mirno, kakor da ima dečka pred seboj, pogledal jo je še enkrat in udaril s sekiro po nji. Odletela je prva trska, nato druga, tretja... Počasi je tesal, z nasmehom človeka, ki ve, kaj dela...

Cerkovnik je odzvonil in ugledal vrata mrtvašnice odprta. Stopil je bliže in pokukal skozi vrata. Ivan ga ni opazil. Mož je ugledal in spoznal, da se soha svetega Boštjana spreminja v trske; ni se upal ne ziniti ne krikniti, v prepričanju, da je Ivan znorel, in da je on morebiti živemu Boštjanu zvonil, je zbežal proti župnišču.

Gospod Jakob je bil baš vstal in stopil na prag. Ko mu je cerkovnik v eni sapi povedal, kaj je videl, je hitel župnik na pokopališče. Stopil je v mrtvašnico, dvignil roke in zaklical:

»Ivan, kaj delaš?«

Ta je prenehal z delom in odgovoril mirno: »Trske.«

Gospod Jakob je spoznal, da nima norca pred seboj, zato je bil ogorčen:

»Svetega Boštjana rabimo, ne trsk!«

»Svetega Boštjana bom šele naredil...«

Tesal je dalje...

(Konec)

Getsemani

Jože Pogačnik

Temen je
Getsemani,
Gospodovi učenci
spijo zbegani.

V stare oljke
žolt je kriknil plač,
groza je skoz vrata šla.
Na dnu nek je
se krčevito lomi rdeči plašč
Njegov.

Svetla plaka nad ograjo
angela perotnica...

De profundis

Anton Ocvirk

V mesto zvon ječi,
toži kot otrok.

V človeku groza gori:

Jo! Nekdo je moral umreti,
umreti sam v ta prazni popoldan?
Ali srce se v meni moralo je razboleti
iz težkih sanj?

Povej, veš razodeti?

Zvon je umolknil kot vzdih.

Mrtve ure

Anton Ocvirk

Ne vem. Tako truden je obraz.
Na oknih dan vase ihti
in tiho izgoreva čas.

Mrtvih ur samota boli.

Nihče ne stopi do mojih vrat,
da bi občutil mehko rok —
v meni ljubezen skeli kot ognjen pečat.
Nikjer ne odmeva groza tako ob duše obok
in ni pesem kot zapuščenih src nasmeh,
ki so zaslutila lepote bridki cvet.
— Vedo, ob katerih rasto poteh? —

Ne štejte samotnih ur mojih mladih let.
Težijo, na meni ležijo silne kot črni greh.
Odprite duše! — V srcu tli bolečine ognjeni
plaz.

Ne vem. Močno truden je obraz.

Jos. Cantré (Belgijec), Ilustracija k »Het Ventje«
(lesorez)

Soha svetega Boštjana

France Bevk

8.

Deda so pokopali. Ivan je splezal nad
vrata, vzel sohico iz vdolbine, jo
prebarval znova, nato jo je del na
staro mesto.

»Naj bo v njegov spomin,« je dejal očetu.

»Kam pa denemo tvojega?«

»Če boste sezidali kozolec, postavite ga
vanj.«

Izbral je les za novo soho, ga prenesel v
podstrešje in odprl paž, da se je usula svet-
loba po njem in ga vabila v junijsko solnce.
Pogledal je v gola slemena Porezna in v
gozdove Otavnika, ki se je dvigal pred njim.
Po zelenih jasah so se premikale pike pasoč
se živine. Nad goro se je na jasnem nebu
tehtal orel in plul nizko, vedno niže...
Ivan je zamižal, kakor da pozablja vse, kar

je doživel, kar je pravkar videl, in gleda vase, v pokrajine, ki so neznane tujim očem, a jih želi videti in odkriti.

V njegovih ušesih so zvenele Andrejonove pojoče besede, občutil je vrsto ran, ki so ga pekle, kri mu je lepila po vsem telesu in ga mamila v bolečini. Ta bolečina ni bila domišljija, bila je resnična, in od tistega večera, ko je zaplakal zaradi nje, tako velika, da se je grabil za prsi.

Ivan je objel kos lesa s takim pogledom, kot bi ga prosil, naj ga reši muk, naj ga otme bolečine, ki se je zapičila vanj. Pričel je oblikovati iz panja telo, neumorno, od jutra do večera; s slednjim udarcem se je manjšal nemir, vse večja blaženost ga je prevzemala. Ko je stalo golo telo pred njim, ga ni bilo sram, da je bil v joku razgrnil pred ljudmi svojo dušo, kakor da je prenesel nagoto na les. Ko je zasekal sohi prvo rano, je imel on eno rano manj in je ena puščica manj tiščala v njegovi duši... Vso bridkost in bolečino, vso ponižanost in vdanost, ki jo je občutil, je pretočil v lipov panj. Ni nehal izoblikovati, dokler ni bila njegova duša do dna olajšana. Ko se je to zgodilo, je stalo svetnikovo telo pred njim tako strašno razmesarjeno, da si ga nobena človeška domišljija ne more predstavljati. Ko je slednja mišica trepetala od bolečine in blaženosti bližnjega veselja, je odložil orodje in se poglobil v svoje delo. Bilo mu je, da je iznova zaslutil senco za seboj, ki je v tistem hipu stopila vanj in postala ž njim eno.

»Kaj je umetnost?«

Poiskal je zapisnik, pogledal vanj in prečrtal v njem vse, kar je našel o umetnosti zapisanega. Novega dognanja pa ni znal izraziti v besedah.

V trenutku, ko ga je objelo nad dovršeno soho tolikšno veselje, da bi bil zavriskal, je zaslišal korake in glas v veži. Nekdo je klical z rahlim glasom. Ker ni bilo nikogar doma, je stopil Ivan nejevoljen v vežo.

V veži je stala Nežica, praznično oblečena, vsa topla in zagorela. Na sajastem ozadju sten je bila podobna beli, z rdečico nadah-njeni roži.

Ivan je bil dvojno radosten; poskočil je, da je padel in se udaril v nogo.

»Nežica, kaj pa ti?«

»Oh, kako sem se ustrašila! Pa udarili ste se?«

»Nič me ne boli,« je dejal. »Nikogar ni... Če pa mene hočeš, sem doma.«

»Gospod župnik Vas želiyo. Tako sem tekla...«

Od dedovega pogreba ga ni bilo več pri fari. Zapekla ga je vest, a je naglo pozabil nanjo ob pogledu na deklico.

Povabil jo je v podstrešje, kjer sta sedla na skrinjo. Nežica je ugledala soho, vzrav-nala napol sključeno telo, dvignila roke na prsi, njene oči so gledale nepremično...

Ivan je gledal v njen obraz. Pasel je njene ko svod neba modre, sladke oči. Videl je, kako so obstale na razmesarjenem telesu, pokritem z ranami, puščicami in curki krvi. Njen pogled se je premaknil na svetnikov obraz, ki je ves sijal v tugi. Videl je, kako poteze svetnikovega obraza prehajajo na dekliški obraz in se režejo vanj. Videl je sebe na tem obrazu, kakor da se je svetnikova muka preko sence stoletij rešila skozi njegovo dušo v ta kos lesa, v katerem živi in nadaljuje svoje življenje v nedolžnem obrazu šestnajstletne deklice. Kakor se je ciganova pesem ohranila iz davnine in živela v njegovih goslih, se pretočila v sirove vojake in jih premagala... Kakor se Marijina svetost ni mogla pretočiti skozi njega in mrtev les v tiste, ki so jo gledali, ker je ni doživel.

»Imam gosli!« je vzkliknil v svoji duši. »Igram nanje, kot bi igral na lastno srce!«

Dekliški pogled se je počasi odtrgal od sohe in se uprl vanj. Nekaj zagonetnega je bilo v njem, usmiljenju do mučenca, in grozi pred lastnimi grehi podobnega.

»Ali ste Vi to naredili?«

Ivan je prikimal.

Nato so njene oči iznova splavale na svetnikovo telo in na njegov obraz; Ivanu se je zdelo, da ima v njenem obrazu soho in sebe in odmeve obeh pred seboj. Dekliške oči so se napolnile s solzami. Pogledala je vanj, dela roki na oči in bridko zaihtela.

Ivan se je pomaknil do nje, ji položil roko okrog pasu in jo vprašal:

»Zakaj jočeš, Nežica?«

Jecljaje, s solzami mu je odgovorila: »Zakaj ste ga tako razmesarili?«

»Saj ga nisem jaz,« jo je tolažil, »saj so ga nejeverniki!« In mu je bil ta jok tako zmagoslavje, da mu je hotelo srce skočiti iz prsi. Prišel je njeno glavo k sebi in jo je poljubil na čelo.